

G R A F I K A I S Z E M L E

H A V I · F O L Y Ó I R A T A · G R A F I K A I
I P A R Á G A K · S Z Á M Á R A · K I A D J A
A · M A G Y A R O R · S Z Á G I · K Ö N Y V -
N Y O M D Á S Z O K · É S · R O K O N -
S Z A K M A B E L I E K · S Z A K K Ö R E

X X · É V F O L Y A M
1 9 1 0 · M Á J U S H Ó
Ö T Ö D I K · S Z Á M

GRAFIKAI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

Tartalom: Tanfolyamok a fővárosban s a vidéken. Visszapillantás a múlt századra. Különleges papirosok készítése. Nyomdászat és fotográfia. A maszat (spisz). Bauer Ferenc jubileuma. Vízjegyek nyomtatása. Mertens-féle nyomtatás. Fizikai és materiális színek. Számok és ligaturák ritkítása. A nyomdászegyesületek vagyona. Ólom okozta betegségek. Könyvnyomtatói szokások. Főbb tudnivalók a klisé-előállításról. Inasok szakoktatása Bécsben. Különféle közlemények.

XX. ÉVFOLYAM · MDCCCXC · MÁJUS · HÓ · ÖTÖDIK · SZÁM

TANFOLYAM
A FŐVÁROS-
BAN ÉS
A VIDÉKEN

Az új alapszabályok rendelkezése szerint megválasztott új választmány e hónap 20-án tartotta első ülését, s mindjárt ezen az első ülésén olyan határozatot hozott, mely további fejleményeiben nagy jelentőségű lehet a Szakkörnek fejlődésére s a nyomdásztársadalomban elfoglalt helyzetére nézve. Utasította ugyanis a most már tizenhat tagból álló szakbizottságot, hogy a nyár folyamán egy lehetőleg gyakorlatias irányú szaktanfolyamnak a tervezetét dolgozza ki.

Ez a magában véve csekélységnek látszó határozat nagyszabású munkálkodásnak s igen széles körű szakkulturális agitációnak a csiráját rejtje magában.

Régebbi szaktanfolyamaink technikai s szaktudományi tekintetben igen értékesek voltak, de nem volt meg bennök az a helyesen fölfogott művészeti alap és metódika, amely a mai korban immár elengedhetetlenül szükséges a biztos fejlődéshez. Ezt annak idején elismertük mindannyian, és kész örömmel üdvözlöttük a Nyomdászati Tanműhely megnyitását, mint olyan intézményét, amely esztetikai tekintetben kellőképpen fölvilágosított előadók képzése által a mi szaktanfolyamaink említett baján is segíteni fog.

Azóta két esztendő múlt el, s a Nyomdászati Tanműhely nézetünk szerint óriási ered-

ményt ért el, amennyiben — ami a dolog művészeti, tehát nehezebbik részét illeti — véglegesen megalapította a helyes nyomdászati szakoktatásnak a metódikáját.

E tekintetben tehát most már semmi akadálya sem volna annak, hogy a könyvnyomtatás minden ágazatát felölelő szaktanfolyamok szerveztessenek mind Budapesten, mind pedig a vidék nagyobb nyomdászlétszámú városaiban.

A Szakkör alapszabályaiban ott találjuk céljaink között a szaktanfolyamok rendezését is, s tapasztalataink arra tanítanak, hogy tagjaink jó része éppen ezt a szakkulturális eszközt kezdi legfontosabbnak tekinteni. Nyomdász-körökben az a kétségtelenül helyes fölfogás került uralomra, hogy a Szakkör csakis úgy tölti be teljesen a hivatását, ha gondoskodik arról, hogy tagjainak szakkbéli továbbképzése bármely irányban, bárminő munkakört illetőleg is lehetségessé váljék.

Akármilyen nehéznek látszik is e cél keresztülvitele: az adott viszonyok között nem tartjuk lehetetlennek. Csak számolnunk kell a körülményekkel meg azzal, hogy hol, mely pontokon kell megfogni a szaktanfolyamok rendezésének a kérdését.

Mindenek előtt alapelvül kell venni azt, hogy csakis a valódi szükséglet kielégítésére törekedjünk, s hogy pontosan számba vegyük a kívülről — az államtól, a hatóságoktól, társulatoktól, szaktársi köröktől stb. — várható támogatást is.

Vagyis, hogy példával éljünk: amennyiben az Iparművészeti Iskola grafikai szakosztályán lesz őszire olyan esti tanfolyam, amelyet a nyomdász-segédék bármelyike is szabadon látogathat: teljesen fölösleges nekünk hasonló irányú speciális tanfolyamot föntartanunk.

Vagy mondjunk egy másik példát: ha a Technológiai Múzeumon megismétlődnének télire a sokszorosítóipari festékekről, galvanoplasztikáról stb. tartott előadások, esetleg új speciális kurzusok nyílnának ott a sokszorosító iparosok számára: örültség volna részünkről ugyanilyen tárgyú – mintegy konkurens – speciális tanfolyamok rendezése. Ez csak lekötné az erőinket, a nélkül, hogy valódi szükséglet lenne általa kielégítve.

A szakbizottságnak – megbízatása értelmében – egy minden nyomdászati munkakört felölelő szaktanfolyami tervezetet kell a nyáron elkészítenie. E munkálatnak első része annak a megállapítása, hogy vajjon mily tananyagra van szüksége a különböző foglalkozási ágazatokban alkalmazott betűszedőknek, nyomtató munkásoknak stb. Ez a megállapítás nézetünk szerint már elég használható módon megvan a Könyvnyomdászok Szakköre szaktanfolyamainak 1904–1905 és 1905–1906-iki értesítőiben, s ugyancsak megtalálható ottan egy bizonyos szerény kísérlet a mi viszonyaink közt egyedül életképes *speciális* szaktanfolyamok tanítási anyagának az összeállítását illetőleg is.

Azt hisszük, a szakbizottság nem fogja számításon kívül felejtetni a már meglévő eredményeket, s mindenesetre azok fölhasználásával igyekszik majd végezni a munkáját.

Az ilyenformán készülő speciális szaktanfolyami tervezetek a maguk összességében azonban csak oly városokban volnának érvényesíthetők, ahol semmiféle megfelelő állami vagy városi stb. tanintézet nem vonható be a nyomdászati továbbképzés szolgálatába.

Budapesten – mint már említettük – ennek a minden munkakör tudnivalóit felölelő tanítási tervezetnek előreláthatóan csak részleges fölhasználására szorítkozhatik majd Szakkörünk, mert az eddigi hírek alapján igen valószínűnek látszik, hogy őszire már rendes továbbképző tanfolyam létszen az lparművészeti iskola grafikai szakosztályán. E mindenesetre jó kezekben levő tanfolyamnak tanítási tervezetét természetesen nem ismerhetjük, de valószínűnek kell tartanunk, hogy a könyvnyomtatás szép számú munkaköreiből csak azok kerülnek ott tanításra, amelyekben az esztetikai alap, a művészeti elem kellő kvótával van képviselve. Nem hisszük példának

okáért – bármily örvendetes is volna különben a dolog –, hogy továbbképző szakoktatásunknak kizárólag technikai avagy tudományos részét is magára vállalná az lparművészeti iskola. Régebbi szaktanfolyamainknak ilyen tárgyú részei voltak: a magyar helyesírással való behatóbb foglalkozás, az idegen nyelvek szedési szabályainak megismertetése, a könyvnyomtatás történetének főleg a technikai részt tárgyaló fejezetei, a különböző nyomtató-formák előállításának módozatai, a táblázatos szedés, a papirosfajták megismertetése, a sokszorosító iparban használt festékekre és pótlóanyagokra vonatkozó tudnivalók, általában az egész sokszorosítóipari anyagtan meg kémia, a nyomtatósajtók szerkezetének megismertetése, a tipográfiai nyomtatás mesterfogásai, az illusztrációk nyomtatása, három- meg négy színű, valamint domború nyomtatás, a cinkografálás legegyszerűbb módjaival való próbálkozás, a könyvnyomdai kalkuláció stb.

Mindezekből a szorosabb értelemben vett technikai vagy tudományos jellegű előadási sorozatokból a Technológiai Múzeum már az elmúlt évben is magára vállalt s – részben szaktársaink közreműködésével – a legjobb eredménnyel el is végzett kettőt. Hogy mily részt vesz ki magának az idén a sokszorosító iparosok továbbképző oktatásából: még nem tudjuk, de ismerve a Múzeum igazgatójának, Gaul Károlynak ügyszeretetét, bizvást remélhetjük a legjobbat.

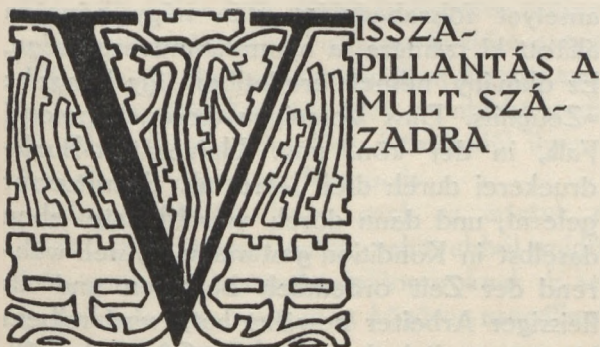
A helyzet ilyenén megismeréséből már önként adódik ki a szakbizottság minden további föladata. Idejekorán érintkezésbe kell lépnie mind az lparművészeti iskola, mind pedig a Technológiai Múzeum vezetésével, s fölvilágosítást kérnie a létesítendő tanfolyamokról, esetleg javaslatokat tenni náluk speciális kurzusok létesítését illetőleg. S ha valamely szükségesnek mutatózó kurzus bármely oknál fogva nem volna az említett intézetek egyikének keretében sem létesíthető: álljon talpra a Szakkör maga, s indítsa meg azt vagy kizárólagosan a saját zászlaja alatt, vagy pedig valamely a szakápolással alapszabályszerűleg foglalkozó másik nyomdásztestülettel közösen.

Annyi bizonyos, hogy a nyomdászat minden munkakörében megfelelő alkalmat kell teremteni a szakbeli továbbképzésre, s emez

alkalmakat a szakszerető nyomdászszág bizalma legfő letéteményesének: a Magyarországi Könyvnyomdászok s Rokonszakmabeliek Szakörének kell kijárnia, esetleg a maguk egészében megvalósítania.

A tanfolyamok ügye Budapesten okozhat tehát aránylag legkevesebb gondot, mert itt csak arra kell szorítkoznunk, hogy azokat a speciális tudnivalókat, amelyek sem az Iparművészeti Iskola grafikai szakosztályán, sem a Technológiai Múzeumban nem taníthatók, külön tanítsuk. Másként áll azonban a dolog a vidéken, ahol egyrészt az anyagiakban való szűkölködés, másrészt pedig az előadókul alkalmas szakférfiak hiánya meddővé tehetné a központ minden támogató erőlködését.

Pedig egy kis jóakarattal és a mi fő: összefogódzással még a kisebb városok nyomdászai is magos színvonalú szaktanfolyamokat tarthatnának fönn. Hogy mikép: részletesen elmondjuk majd a jövő havi füzetünkben.

Minden a magyar könyvnyomtatás közeli multját ismerő, jó érzésű nyomdász-embert kellemesen érintő eseményt regisztráltunk mult havi füzetünkben: *Iovag Falk Zsigmond* m. kir. udvari tanácsos, kinek neve a tizenkilencedik századbéli szak- és társadalmi mozgalmaink történetével elválaszthatatlanul egybeforrt: ép testi és szellemi erővel érte meg élte nyolevanadik évfordulóját.

Nyakig ülünk már a mindent kritikus szemmel néző modern, itt-ott merev negációval átívódott világfölfogásban; a munkások és munkáltatók képében két egymással körömszakadtáig küzködő táborra szakadt a fél emberiség, a gyűlölet jelszava egyformán jogosulttá lett a szeretetével, de azért nem hisszük, hogy akadna széles e Magyarországon könyvnyomtató, aki ne gondolna mélyéses

tisztelettel és szeretettel erre az öreg emberre, a mi anyaegyesületünk sok éven át volt buzgó elnökére, minden kulturális törekvésünk lelkes gyámolítójára.

A legujabb nyomdászgeneráció nem igen ismeri közvetlen közelből az ő áldásos működését; rohan előre, csak a jövőt látva maga előtt, s feledve, hogy néha-néha nem ártana egy-egy pillantást hátrafelé is vetni: a multba, mert bizony csak a mult ismeretének birtokában alapozhatjuk meg legbiztosabban a jövőt. Aki a multat a maga eszméivel, a maga embereivel nem ismeri: az csak tapogatózik a jelenben is, de még inkább akkor, amikor a jövő problémáiról van szó.

Ezért mondunk el most egyetmást a multból, főképpen a közelmultból. Áprilisi füzetünkben úgyis megigértük, hogy egyes fragmentumokat fogunk közölni Falk Zsigmond életéből, olyanokat, amelyek egyszersmind hív kinematogrammjai lesznek a magyar könyvnyomtatás közelmultja történetének.

Mert e kettő – mint említettük – egymástól el nem választható.

* * *

1830 április 27-ike volt az a nap, amikor Falk Zsigmond először látta meg a napvilágot. Szülei pestvárosi szegény emberek voltak, és minden igyekezetüket gyermekeik jó nevelésére fordították. Már kicsiny korukban beléoltották mindegyikbe a munkaszeretetet meg a pontossághoz való ragaszkodást, s ezt a két kincset adták majdan számukra örökségül.

A család szűkös anyagi helyzete tette első sorban kívánatossá, hogy a kis Zsigmond alig tizenkét-éves korában már kenyérkereső foglalkozás után nézzen. Igen ám, de milyen legyen az a foglalkozás, hogy egyrészt a serdülő fiúban mutatkozó szellemi képességeket se fojtsa agyon valami monoton mehanikus munkával, másrészt meg jó, biztos kenyeret adjon néki.

A könyvnyomtatást jól jövedelmező mesterségnek tartották akkortájt; az értelmességre is inkább fejlesztőleg hatott, mintsem sorvasztólag: Falkéknak tehát erre esett a választásuk.

A mult század negyvenes éveinek közepe táján mindössze csak öt nyomda volt azon a területen, amit most székes fővárosnak neve-

zünk. Közülök kettő: a nagytekintélyű egyetemi nyomda meg a Bagó-féle műhely Budán volt; a pesti oldalon találhattuk a Trattner-Károlyi, Beimel József meg Landerer és Heckenast féle nyomdákat.

A tizenkét-éves Falk Zsigmond Beimel József nyomdájába került tanulónak. Ez a nyomda tipografuskörök előtt nem állott az időtájt jó hírben. A tulajdonos kapzsi és hiú ember volt; rendszeren több volt az inasainak a száma, mint szedőié és nyomóié összevéve. E mellett lelketlen módon sanyargatta inasait. Éjfélutánig dolgoztatta az idősebbeket, a fiatalabbakkal pedig mindenféle házkörüli munkát végeztetett.

Falk Zsigmondnak is kijutott a rossz módból.

Megutálta az inaskodásnak e módját és lejjebb szállított reményekkel odébb állt egy házzal, hogy más helyet keressen. Legelőkelőbb nyomdánk volt akkoriban az egyetemi nyomda. Ide bejutni: ez volt most már ambíciója Falk Zsigmondnak.

Az egyetemi nyomda akkori időbeli nagyságáról némi képet adnak Schams Ferenc följegyzései. E szerint a nyomdában 1822-ben 20 nyomtatóprés dolgozott állandóan, a személyzet pedig 3 korrektorból, 34 szedőből, 42 nyomóból s 19 betűöntőből állott. Schams szerint az egyetemi nyomda abban az időben – épületével és berendezésével – másfél millió értéket képviselt váltó pénzben: évi forgalma pedig kitett 200.000 forintot, évi 30.000 forint tiszta hasznot hozva az egyetem pénztárának.

Az egyetemi nyomda ez időtájt – dacára nagyszerűnek mondható technikai berendezésének – nem bírta mind ama nyomtatványokat előállítani, miket a szabadalmak alapján kibocsátani kellett volna, s így sok munkáját vagy más nyomdák által készítette, vagy pedig túrni volt kénytelen, hogy kiadványait könyvárusok vagy nyomdászok önhatalmúan utánnomtassák. Kiváltságos szabadalmat nyert az egyetemi nyomda 1779 november 5-én Mária Terézia királynőtől a Magyarországon létező nyilvános iskolák számára a kormány által rendelt tankönyvek kinyomatására és terjesztésére; 1811 április 26-án I. Ferenc királytól a Breviariumra és a Missale Romanumra; szabadalmat kapott továbbá a Ritualéra, Corpus Juris Hungaricira

is (harminc év tartamára) 1822 szeptember 13-án. Berendezése is gyarapodott a Novakovics István udvari ügynök Budán létezett román-illir intézetének megvétele által, mely vételt Ferenc király 1805 június 23-án kiadott kegyelemlevelével nemcsak hogy megerősíté, hanem felruházta a nyomdát az illir és román könyvek kiadási jogával is.

Ebbe a mintaszerűen berendezett, tekintélyes nyomdába bejutni: ez volt a leghőbb vágya Falknak.

Az egyetemi nyomda bár két tanulónál többet nem tarthatott, felvette őt a maga kebelébe. Itt már nem kellett lealacsonyító munkát végeznie; egészen hivatásának szentelhetette magát. Három évi tanulás után – ami nagy szó volt akkoriban, mert csak a legnagyobb intelligenciájú ifjakkal rövidíthették meg ennyire a tanulási időt – 1843-ban az akkori céhbeli ceremóniák szerint ünnepélyesen segéddé avatták Falkot.

Érdekes Falk Zsigmond ama bizonyítványa, amelyet fölszabadulása után négy hónapra állított ki számára a nyomda művezetőisége. Ez okmány német eredetiben így hangzik: »Zeugniss. Dass Vorzeiger dieses, Sigmond Falk, in der kön. ung. Universitäts-Buchdruckerei durch drei Jahre als Schriftsetzer gelernt, und dann durch vier Monate eben daselbst in Kondition gestanden ist, sich während der Zeit ordentlich betragen und als fleissiger Arbeiter bewährt hat, wird selbem hiermit ämtlich bestätigt. – Ofen, den 18. April 1846. Pr. kön. ung. Universitäts-Buchdruckerei Factorie: Leopold Krüner m. p. Factor. (L. S.) Fr. Walter m. p. Adjunct. Vidi: Krausz m. p. Verwalter.« – (Magyarul: Bizonyítvány. Ezennel hivatalosan bizonyíttatik, hogy Falk Zsigmond a m. kir. egyetemi nyomdában három esztendőn át mint betűszedő tanult s azután még négy hónapig itt munkában állott, ezen idő alatt jó magaviseletet tanusított s mint szorgalmas munkás tüntette ki magát. Buda, 1846 április hó 18-án. A m. kir. egyetemi nyomda ügyvezetőisége: Krüner Lipót ügyvezető. (P. H.) Walter F. segédtiszt. Láтта: Krausz gondnok.

Munkásainak fizetése dolgában azonban a magán nyomdavállalatok mögött állott az egyetemi nyomda. Itten ugyanis hat pengő forint volt a fizetés maximuma, míg egye-

bütt hetet is fizettek. Talán ennek tulajdonítható egyrészt, hogy Falk Zsigmond is a főlzabadulása után mihamar háttat fordított e tipográfiának. De közre játszhattak egyéb körülmények is, így a Budára való mindennapos átkelésnek különösen téli időben nehéz volta, a Pesten följánlott tekintélyesebb kondíció stb.

A kompressz munkák jó részét pausáléban szedték a szedők, amely munkarendszer akkoriban világszerte szokásban volt. Ilyen módon egyik-másik szedő jóval fölül keresett az átlagon, s körülbelül innen datálódhatnak ama legendák, amelyek a fölületes szemlélok előtt a nyomdászok fényes kereseti viszonyairól még ma is hitelre találnak.

A pausáléban dolgozó szedőnek nem volt meghatározott munkaideje, de ennek fejében a különórás megtérítésére sem tarthatott igényt. Az úgynevezett bizonyos-pénzesek reggeli hét órától esti hét óráig dolgoztak, természetesen az ebédideji rendes megszokással. A különórák díjazását illetőleg nincsenek biztos adataink. Firtinger közlése szerint a kolozsvári líceumi nyomdában ünnepnapon teljesített munkáért öt, éjjeli munkáért pedig tíz fillért fizettek óránként. Körülbelül ilyenek lehettek a viszonyok Pesten is.

Megjegyzendő, hogy ezek az adatok az 1848 előtti időkből valók, tehát abból az időből, amikor a nyomdatulajdonosoknak és segédeknek nem volt még közösen megállapított munkaárszabásuk.

* * *

Főlzabadulása után rövid időre ismét a Beimel-féle nyomdában találjuk Falk Zsigmondot. Beimelnek azonban immár semmi részesedése nem volt a nyomdában. Szűk látókörével tönkre tette vállalkozását, úgy hogy több ezer forintra rúgó, papirosra tett adósságai fejében Kozma Vazul jó módú papirkereskedő kezére került a nyomda. Föl is virágzott alatta szépen.

Érdekes s jellemző epizódot mesél boldogult Firtinger Károlyunk Beimel Józsefről. 1838-ban történt, hogy egy Platzer nevű nyomó fából konstruált egy nagy gyorsajtót, melynek megépítésére sikerült neki a kartársai által fukarnak állított Beimeltől apránként négyezer forintot kicsikarnia. Midőn aztán elkészült a

fából csinált vaskarika-szerű masina, hozzáfogtak a nyomtatáshoz. E célra beemltek egy nagy színházi plakátot. Négy fiú odaállott és nagy erőfeszítéssel mozgásba hozta a lendítő kereket, mire aztán a gép minden ízében elkezdett szörnyen recsegnie és szétmállani, a fából készült nyomóhengerek elgörbültek és tönkre tették ráadásul a szedést is. Ez volt a Budapesten felállított legeslegelső gyorsajtónak és Beimel négyezer forintjának szomorú vége.

A már Kozma Vazul tulajdonát tevő Beimel-féle nyomdában Falk Zsigmond a Klein H. által szerkesztett Der Ungar című újságnak volt a tördelője. Kívüle ott dolgoztak még ebben az időben: Kápolnai (Greif) Ferenc, a Franklin-társulat későbbi betűtárosa; Herz János, a későbbi nyomdatulajdonos; Fries József, aki 1859. november 1-én a debreceni városi nyomda vezetője lett; Hruza János, később jóhírű cinkografus és galvanoplasztikus Bécsben; Wodianer Fülöp és Kertész József, a későbbi nyomdatulajdonosok.

A Der Ungaron kívül 1848 körül szépszámú egyéb lap is készült a Beimel-, illetőleg Kozma-féle nyomdában. Megjelentek ott például a Gazdasági Lapok Korizmics Lászlótól, a Hölgyfutár Nagy Ignáctól; a politikai lapok közül Viola Károly Figyelmezője, Magos Ernő Forradalomja, Bajza József Futárja és Kossuth Hirlapja, Szilágyi Ferenc Magyar Hirlapja, Táncsics Mihály Munkások Újsága és Kocsis Imre Szabadság, Egyenlőség, Testvériség című lapja.

* * *

Következtek az 1848 márciusi jelentőségteljes napok. A szabadságnak védő karokra volt szüksége és Falk Zsigmond is ott hagyta a műhelyt, hogy mint nemzetőr a szabadság védelmére álljon. Mikor Világosnál a harc kockája eldőlt, Falk bujdosásnak indult és hosszabb bolyongás után felkerült Bécsbe, hol bátyja, dr. Falk Miksa akkor a Wanderer című napilapnak társszerkesztőjeként működött. Falk Miksa testvéröccsének sorsa iránt a legmelegebben érdeklődött. A Wanderert akkor a Sommer-féle nyomdában készítették és Falk Miksa közvetítése folytán Falk Zsigmond is ott talált alkalmazást. Ez a nyomda

elütött Bécs legtöbb tipográfiai intézetétől annyiban, hogy a szabad szellem igazi menedéke volt. Ahol Falk Miksa suhogtatta a maga botondbárdját az abszolutizmus ellen, ott Falk Zsigmond magyar eredete nem lehetett akadály az ő további boldogulásának útjában.

A jövevény respektusa mindig magasabb fokra lépett, s feljebbvalói bizalommal néztek jövendő fejlődése elé. Ekkor elhalálozván az intézet nyomdavezetője, Falk Zsigmondot kínálták meg e felelősséggel járó állással.

A Sommer-féle intézet akkoriban nagyon el volt hanyagolva, s hírneve tünedezett. Az új nyomdavezető igyekvése oda irányult, hogy az intézet visszanyerje újra régi jó hírét és ismét fölemelkedhessék előbbi színvonalára. Falk Zsigmond vezetése áldásthozó volt az üzletre nézve, s az ötvenes évek végével az üzlet tulajdonosa hálából a jó hírévét visszanyert intézet igazgatójává nevezte ki őt.

Sommer nyomdájában indult meg 1855 június 15-én Török János szerkesztése mellett a Magyar Sajtó című nagytekintélyű politikai napilap, továbbá ugyancsak e nyomdában tíz évvel később, 1895 január 1-én a Bécsi Híradó című napilap Kecskeméti Aurél szerkesztése mellett. Ezeken kívül számtalan politikai, szépirodalmi és egyéb tartalmú magyar nyelvű nyomdatermék látott ezen időben napvilágot Bécs különböző nyomdaműhelyeiben. Emagyar munkák közt szép számmal szerepeltek Hartleben magyar fordítású kiadványai, amelyek közzétételére Falk Zsigmond birta rá a hírneves bécsi kiadót. (*Folyt. köv.*)

DÁR JEGYZET FESTÉKEINK SZÁRA- DÁSÁRÓL

Az egyes festékfajtáknak tulajdonságai egymástól sokszor nagyon is eltérőek lehetnek. Az egyik olyan, hogy sehogy sem akar megszáradni; a másikkal (például a kremsi fehér-

rel, milori-kékkel, platin- meg aranyfestékekkel) meg az a bajunk, hogy nagyon is gyorsan szárad. Az előbbi bajon szárító kencének vagy szárító pornak (szikkatívnak) a hozzáadásával segíthetünk, az utóbbin csak úgy, hogy valami ásványi vagy állati eredetű olajat keverünk a festékhez.

Szárító szereket nagyobb mennyiségben nem szabad a festékhez kevernünk, mert különben ez elveszíti a színét, illetőleg lazur-képességét, meg a fényét is, az egymásra rakott ívek pedig könnyen összeragadnak. Többszínű nyomtatáskor úgy szokták az egyes nyomatok száradását gyorsítani, hogy magnézia-porral porozzák be azokat. Ez eljárásnak az a rossz oldala, hogy a magnézia tompítja a festékek fényét. Enyvezetebb papirosoknál pedig semmi haszna sincs a magnéziával való beporzásnak, mert a papiros nem szíja be a festéket, s az utóbbi a magnézia alatt is nedvesen marad. Finoman eldörzsölt bolognai krétának a festékhez keverését is ajánlják a szárítás gyorsítására. Ez az anyag kellő mennyiségben használva nincs semmiféle káros hatással a festék élénk színére és átlátszóságára, s a mellett az ívek sem ragadnak a használatakor össze. Egy a festék gyors szárítására irányuló érdekes eljárás merült föl nemrégiben Németországban. E szerint minden nehezen száradó szín kinyomása után olyan színű szárasztó porral porozzuk be a nyomtatványt, amilyen színű az illető festék maga. A porhoz, hogy a papiros el ne maszatolódjék tőle: rizsport, zsírkőport, pörkölt magnéziumot stb. is keverhetünk; a nyomtató-festékhez pedig, hogy könnyebben fogja s bensőleg is magába vegye a szárasztó port: esetleg viaszt vagy paraffint vegyíthetünk.

A festék átverődése ritkábban fordul elő s különböző okai lehetnek. Első és legfő ok a papiros vékonysága és enyvezetlensége. Néha azonban magában a festékben van a hiba: vagy kevés benne a kence, vagy olaj van a festékben, vagy pedig túlságos mértékben keverték hozzá festék-puhító pótlékokat (disznózsírt, különféle crème-keket meg tinktúrákat). Sokan azt hiszik, hogy a festéknek a papiros hátsó lapjára való átverődését savak és egyéb a papirosra meg a festékre bontólag ható vegyi szerek okozzák. Erről azonban szó sem lehet, mert ilyes savfélének semmi-

féle festékben sem szabad előfordulnia. Végleges elkészítése előtt a festéket az ilyen alkotórészekről mosás által tökéletesen megtisztítják, már csak azért is, mert különben a festékeket nem lehetne eltartani, s keverésükkor mindenféle piszkos szín keletkezhetnék.

KÜLÖNLEGES PAPIROSOK KÉSZÍTÉSE

Az *itatós- és szűrőpapiros* rendszeren merített utján készítik. Rendszeren laza, nem sajtolt, enyvezetlen papiros s többnyire gyapjú- s más rongyokkal kevert anyagból készítik; gyakran egészen szürke színű, azonban tiszta fehér is jön kereskedésbe. Miután igen laza, a folyadékot gyorsan magába szívja.

Ide tartozik a *selyempapiros* is, melyet finom arany- és ezüsttárgyak, az arany- s ezüsfüst pakolására használnak. Ez többnyire fehér színű s finom lenrostból készül, de van sárgás-vörös is (ezt különösen az aranyfüst pakolására használják). A tiszta fehéret alkalmazzák másolásra, mivel a tintát átbocsátván, az ellenkező irányban az írás olvashatóvá lesz. Ugyanilyen a *rajzmásoló papiros* is, csak hogy ez nem oly laza és simább felületű. Kitűnően készítik Franciaországban Annonayban, azonban most már nálunk is utánozzák közönséges hártypapirosnak (ólomtajttal vagy kristályos bórsavval főzött) lenolajkencével és terpentinolajjal, benzin, petroleum vagy kopaivabalsammal bevonása s megszáritása által.

A *pergamentpapiros* áttetsző, igen erős papiros, vízben rothadás nélkül duzzad, s használható nyomásra, építési rajzok, térképek előállítására, üvegek bekötésére stb. Ezt az itatós papirosból állítják elő azáltal, hogy fél kiló angol kénsavnak s nyolcad kiló víznek a keverékébe mártják 5–20 másodpercre, azután vízzel, amonniakkal, ismét tiszta vízzel mossák és kiszáritják. Használják edények légmentes bekötésére, hólyag gyanánt, továbbá a hurkák-

hoz s kolbászokhoz belek helyett. Mint különleges papirosok megemlítendőek még e helyt a *kartonpapiros, elefántcsontpapiros, csipke-, arany- és ezüstpapiros, a tarka sima* vagy préselt papirosok, a *papirosfehérneműek, tapéták, az albuminpapiros* fotografiai célokra. A kínaiak rizspapírja, melyet a művirágkészítők használnak, a kínai papirosceserje (*Aralia papyrifera*) beléből készül.

A *táblapapiros* vagy *kéregpapiros* merített vagy rakosott. A közönséges árú papiroshulladékból, rongyból álló, durva nyers anyagból készül, melyhez tört krétát vagy agyagot is kevernek. Durván bordázott kerettel merítik ki az egy ívre való anyagot s egy nemezlagra fordítják ki, aztán egy másik nemezt raknak rá, s erre ismét egy réteg merített pépet fordítanak s így folytatják, míg készen van egy rakásra való, melyet sajtó alá tesznek és aztán megszáritanak. A rakosott táblapapiros készítésénél ellenben a tábla kívánt vastagságához képest több papirosréteget fordítanak egymásra közvetlenül, míg egy nemezt tesznek közéje, s a két-két nemez közé került rétegeket sajtolás által egy lemezzé egyesítik. A *fénytáblapapiros* úgy nyerik, hogy a száritott lemezeket még egyszer sajtolják és simítják. A *kártyapapiros* pedig úgy készítik, hogy több ív papirosot öszeragasztanak s ezt erősen összesajtolják.

A sajtolt táblapapiros egyike a legfinomabb táblapapirosoknak, kenderanyagból készül, a lehető legerősebben sajtolva és mindkét oldalán simítva, mintha fényezett volna. Állománya majdnem szarunemű, s a posztógyárakban és könyvnyomdáknak is használatos. A legjobbat Angolországban készítik.

A *durva táblapapiros* anyagához gyakran huszonöt százaléknyi agyag vagy kréta van keverve.

A *kötőtáblapapiros* egészében agyagból, enyvből, krétából és cementből készül, s domborművek előállítására használják.

A *fedő-táblapapiros* végül, mely könnyűség, vízállóság s nehezen-gyúlékonyság által tűnik ki, durva papirosnak megolvasztott aszfaltba mártása és homokkal, kavicsal való behintése által készítik.

A *papírmásé-árúkat* papirospépből avagy egymáshoz ragasztott ívpapirosokból állítják elő. Szelencék, babafejek, anatómiai preparátumok, sőt ujabban házak is készülnek belőle.

NYOMDÁSZAT ÉS FOTO- GRÁFIA

(1.) A fotográfia mind szervezesebb kapcsolatba kerül a nyomdászattal. Nemcsak mint a nyomtatólemezek előállításakor használt közvetítő eszköz, hanem mint az egyes könyvnyomtatónak – különösen mesterszedőnek – kitiűnő tanulmányi rekvizituma is. A német mesterszedők legjobbjai ma már nélkülözhetetlen felszerelési tárgynak tekintik a fotografáló készüléket, s szinte el sem tudnának már nélküle lenni. Munka közben százfélékép is használható segítő eszköz, munkán túl pedig pompás szórakoztató az ilyen apparátus.

Minálunk is mind több és több nyomdász foglalkozik már szabad idejében fotografálással, s egyik-másik modernebb mesterszedőnk – például Kun Mihály szaktársunk – szakbeli foglalkozása közben is hasznosítani tudja mind a készülékét, mind pedig a fotografálás terén szerzett ismereteit. Valószínű, hogy példájuk idővel követésre talál többi magyar mesterszedőnknel is.

Amikor a nyomdász fotográfiai készüléket vásárol, rendszerint tájékozatlan még a dolgában, s ezért kisebb vagy nagyobb mértékben csalódik. Többnyire a sportszempont az irányadó nála kezdetben, s amilyen nagy kedvvel fog bele a dologba: éppen olyan hamar tűnik az érdeklődése. Kezdi észrevenni, hogy a sportszerű fotografálás költséges mulatság, s a mellett nem ad oly tiszta élvezetet, mint aminőre számított. Néhány hónap múlva sutba kerül az apparátus, vagy potom áron túlrad rajta a gazdája.

Egészen másképp alakul a dolog, amikor a mesterszedőt nem csupán sportszempontok vezetik a vásárlás idején, hanem szakbeliek is, és számít arra, hogy a készülékkel majdan rajzokat, nyomtatványokat stb. is fog fotografálni. Ilyen esetben természetesen más készüléket fog választani az ember, mint oly esetben, amikor sportcélokról van szó.

A fotográfiai készülékeknek ma már igen sok fajtájuk van, s már ez a körülmény maga is bonyolulttá teszi a választást.

A készülékek árát főképpen a nagyságuk s lencséiknek (objektívjeiknek) minősége szabja meg; a szerkezet és kidolgozás csak másodszorban jön e részben tekintetbe. Igen drága gépet kár a nyomdásznak vennie, mert hisz az olcsó készülékekkel is készíthetők teljesen kifogástalan főlvételek. A drága apparátusok fő előnye az olcsókkal szemben abban áll, hogy gazdájukat a napfénynek változásaival szemben függetlenebbé teszik.

A fotográfiai készülék legfő alkotó részei ezek: 1. a kamara; 2. az objektív; 3. a kasszetták; 4. az állvány.

Hogy melyek ezek az alkotó részek, talán főlősleges elmondanunk. Inkább a fotográfiai készülék fontosabb részeinek tulajdonságait ősmertetjük meg vázlatosan.

Kezdjük a készülék ára és használhatósága tekintetében legfontosabb alkotó résszel, az objektívvel.

Amikor üveglencséről beszélünk, általában kétfélet szoktunk elképzelni: olyant, amely a közepe táján vékonyabb, mint a szélei felé, vagyis szóró lencsét, s olyant, amely a szélein vékonyabb, mint a közepén, vagyis gyűjtő lencsét. A fotografálásban általában az utóbbi használatos.

Közönséges gyűjtő lencsével azonban éles képet nem tudnánk készíteni, mert ez a fényben foglalt különböző sugarakat nem egyesíti pontosan egy helyen. A szemünknek sőtétnek látszó kék s ibolyaszín sugarak sokkal jobban is hatnak a fotográfiai lemezt fényérzővé tevő ezüstsókra, mint az optikailag világosaknak nevezett sárga s vörös sugarak, és ezért az előbbieket kémiaiilag hatékonyaknak, az utóbbiakat pedig kémiaiilag nem hatóknak, vagy még helyesebb kifejezéssel: lassan hatóknak nevezik.

A fotográfiai lemezek főleg a kék s ibolyaszín iránt érzékenyek, ellentétben a szemünkkel, mely a zöldet mindig világosabbnak látja a kéknél.

A sínsugarak eme széjjelszóródását úgy szüntetik meg, hogy összetett lencsét használnak. Az egyik rész mészüvegéből, a másik ólomüvegéből való, s kanada-balzsammal úgy vannak összeragasztva, hogy a sugarak szét-

szóródása egészen megszüntettségük ugyan, de azért az objektív gyűjtőképessége semmikép se legyen befolyásolva, s az összes szín-sugarak pontosan egy pontba gyűjtessenek össze. Az ilyen tulajdonságú lencsét akromatikusoknak nevezzük, s könnyen megismerhetők szélükön a ragasztásról. Ezt jó tudni, mert akárhányszor egyszerű lencsét akarnak eladni összetett gyanánt.

Az objektíveket – nem számítva az egyes lencsék egyszerű vagy összetett voltát – az egyes és kettős objektívek csoportjára osztják. Az *egyes* objektíveknek a csoportjába tartozik:

1. A *tájképlencse*, mely nem egyéb mint egy csőbe foglalt akromatikus (tehát mészüvegből meg ólomüvegből összeragasztott) lencse. Mint különben minden egyesnek nevezett objektívnek, úgy ennek is az a hibája, hogy egyrészt csupán a közepe ad éles képet, másrészt az egyenes vonalakat a szélein elrajzolja, vagyis meggörbíti. Ezek a körülmények, valamint az a körülmény, hogy fényerőssége a fény szabályozóval való elkerülhetetlen tompítás következtében elég alacsony fokú, használhatóságát meglehetősen korlátoztá teszik.

2. A *monokli*. Ez egyetlen, egy darabból álló közönséges gyűjtőlencse, és csak olyankor használják, amikor a képnek nem szabad élesnek lennie. Ez a lágy kiadódás is csupán úgy érhető el a monoklival, hogy ha a kép beállítása után a kamarának a homályos üvegtől az objektívig való távolságát egy negyvened-résznyire megrövidítjük.

A *kettős* objektívek csoportjába azok a lencserendszerek tartoznak, amelyeknél a lencsék egymástól elkülönítve foglalnak helyet az objektívcsőben. Három fő típusuk van az ily kettős objektíveknek:

1. A *periszkópok*, amelyek két, egymástól bizonyos távolságban elhelyezett, nem akromatikus lencséből állanak. Fényerősségük jóval gyöngébb, mint az egyéb fajta kettős objektívéké, de az elrajzolástól mentesek.

2. Az *aplanátok*, amelyek két-két akromatikus, tehát összeragasztott lencséből állanak. Megvannak bennük a periszkópok minden előnyei, és azonfelül sokkalta fényerősebbek amazoknál, vagyis egyforma világossági viszonyok mellett jóval kisebb expozicionális idő

kell a főlvételekhez. Éppen ezért az aplanátok már pillanattfőlvételek készítéséhez is alkalmasak, ami a periszkópokkal csak igen ritkán, nyári verőfényes időben szokott sikerülni.

Az aplanátoknak ma már nagyon sok elnevezésű fajtája van forgalomban. Hogy csak a legismertebbeket említsük meg közülök, ebbe az objektívcsőcsoportba tartoznak: az Aristoskop, Aristoplan, Aristograph, Aristoplanat, Rapid-Aplanat, Aplanoskop, Euryskop, Lynkeioskop, Leukograph, Orthoplanat, Orthoskop, Ortholinear, Anastignar, Aplanar, Paraplanat, Rectilinear, Tachyskop stb. elnevezésű objektívgyártmányok. Valamennyi alkalmas tájképfőlvételekre is (úgy hogy az elülső lencsét lesrófoljuk, s pusztán a hátulsó lencsével fotografálunk). Áruk sem túlságosan magas, s használhatóság dolgában a kevésbé pénzü nyomdász-ember igényeinek a legtöbb esetben elég jól megfelelnek. *(Folyt. köv.)*

NYOMTATÁS-
BELI MASZAT
(SPÍSZ)*

A »spisz« a formák hézagait alkotó tágitók és ürtöltőknek a betűk képével egy nivóra, egyenlő magasságra való felemelkedéséből keletkezik. Gyakori jelenség rosszul kizárt formáknál vagy egyáltalában minden erős nyomást igénylő formáknál, különösen pedig faalapra szegelt klisé formáknál; ha a nyomógép alkotásánál fogva gyenge, vagy szerkezetében kopott és csak bizonyos megerősítéssel képes a formától megkívánt nyomáserősség leadására. A spisz keletkezését előidézheti az uj betűk testének hibás kiformalódása, továbbá a nyomóhengeren levő ívmennyiség (borítás és egyengetés) helytelensége is.

Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy

* Mutatvány a »Gépterem« című most megjelent kitűnő szakkönyvből. (Szerkesztette Fuchs Zsigmond szak-társunk, kiadja pedig a Gépmezterek és Nyomók Köre.)

az itt felsorolt okok csak mellékágazatai azon legfőbb ható oknak, hogy a nyomandó forma mozgó felületen nyer elhelyezést a gyorsajtóban, mert ez a körülmény már egymaga is igen kedvező a spísz jelentkezésére, amennyiben a nyomóalap járása még a leg-
tökéletesebb gyorsajtóknál sem mentes bizonyos mérvű lökésektől és rezgésektől. Az olyan gyorsajtó nyomóalapja különösen ki van téve a rezgések káros hatásának, amelyet útjában egy szintén mozgó szerkezet vezet, például görgőkből vagy kerekekből formált kocsi. A nyomóalap rezgését különben elősegíti az a körülmény is, hogy úgy a nyomóhenger, mint a festékező szerkezet működésben tartását a nyomóalapon eszközi és így az ezektől keletkező természetes rezgések, különösen a menetirányok átváltozásánál, a nyomóalpra származnak át.

Mindezekből önként következik, hogy a nyomóalapon elhelyezett sok száz darabból összeállított formára emez idegenszerű rezgések bomlasztó hatással vannak, melyek végeredményükben leginkább spísz alakjában jelennek meg. A rosszul kizárt sorok, valamint egyéb, a formában előforduló szabálytalanságok inkább csak alkalmat adnak a spísz jelentkezésére, semhogy közvetlen okozói volnának.

Éppen ezért elsőrendű kellék, hogy a forma összeállításában, szedésében semmi olyan szabálytalanság ne legyen, ami alkalmat adna a spísz jelentkezésére. Különös gond fordítandó a sorok egyenlő kizárására, hogy a betűk minden irányban kellő szorítást kaphassanak. Különösen elősegíti a spízsek jelentkezését az, ha az egyes kizárások, ürtöltők, tágitók, vagy esetleg a betűtest maga (vagy szedőgépeknél az öntött sorok) alsó és felső részeikben nem tökéletesen egyenlő méretűek. Leggyakoribb, midőn a kisebb ürtöltőknek (2-4 cicerós stégek) az alsó, üreges részük keskenyebb mint a felső, telt felületet képező és így oldalai nem képeznek teljesen függélyes síkot. E szabálytalan eltérés az egyes ürtöltő-darabokon, bármilyen csekély mérvű legyen is, tekintélyes mennyiséget tesz ki akkor, ha sok ilyen ürtöltő jön alkalmazásba egymás mellett. Az ilyen forma alsó része keskenyebb, mint a felső és így szorítás alkalmával felemelkedik s mindannyiszor fel és alá himbálódzik, valahányszor a nyomóhenger

átgördül felette. Ez a körülmény a spísz jelentkezését okvetlen maga után vonja.

Az erős nyomást igénylő formák elősegítik a nyomóalap rezgését azáltal, hogy a nyomóhengernek erősen rá kell feküdnie a formára és így a nyomóalpnak nagyobb erőt kifejtenie, hogy a nyomóhengert a formán átgördíthesse. Ha a gép gyengébb szerkezetű és a nyomóhenger könnyebb alkatosságú, akkor a nyomóhenger nagyobb erő kifejtésénél a két csapágytartó állványra van utalva, amennyiben a két oldalállványban foglalt csapágyak szorítják le a nyomóhengert a formára és csak ilyenképpen végezheti a nyomóhenger azon nagy nehézkedést, amelyre saját súlyánál fogva képesítve nem lenne. Ez erőltetett menet a rezgéseket átszarmaztatja a gép összes főbb szerveire. Ilyen körülmények mellett a spísz jelensége elkerülhetetlen.

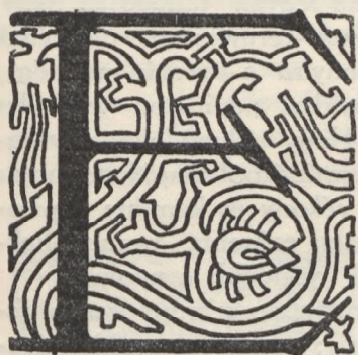
Ha a formában klisék is vannak, melyek faalpra vannak szerelve, spísz jelentkezik különösen akkor, ha a faalátétek nem állanak szilárdan, vagy ha az alátétek oldalai nem derékszögűek és nem tökéletesen függélyesek. A faalátétek különben is könnyebb fajsúlyúak és bizonyos mérvben ruganyosak, azért a zárasközben való felemelkedés lehetősége sokkal inkább fennáll. Klisés formák nyomtatásánál tehát a spísz elkerülése céljából kiváló gondosság tárgyát képezze a faalátétek rendbehozatala, annyival is inkább, mert az ilyenmű formák erősebb nyomást igényelnek.

A formák helytelen zárása következtében is gyakori a spísz jelensége. Ezért különösen ügyelni kell arra, hogy az egyes oldalak minden irányban egyenlő erős szorítást kaphassanak. Egyik záróstag ne akadályozza a másikat abban, hogy szorosan simuljon a szedésoldalak széleihez. A zárókészülékek kellő módon, jól legyenek használva és jó állapotban legyenek.

Ha a nyomóhenger borítása az egyengetéssel együttvéve túlságosan sok vagy kevés, akkor a spísz elmaradhatatlan lesz, mert mindkét esetben e jelenség a forma meglazulását, megbomlását vonja maga után, aminek természetes következménye a spízselés lesz. Nagy nehézkedést igénylő formák nyomtatásánál tehát annyival is inkább szem előtt tartandó a nyomóhenger aránylagos borítása és egyengetése, mert az ellenkező eset a

spízen kívül az egyengetés csúszását is maga után vonja.

A spíznél legcélszerűbb elejét venni az oknak, hogy ne jelentkezzen az okozat, azaz a formát pontosan kell szedni s szabályszerűen zárva kell elhelyezni, és az egyengetést is akként végezni, hogy a nyomtatás folyamata szabályszerűen játszódjék le. Ha mindezek ellenére spíz jelentkezik, akkor ennek oka a hibásan öntött betű és kizárás anyagában, valamint a gép nem megfelelő minőségében keresendő. A gyakran jelentkező spízt legcélszerűbb – ha a faalapra szegelt klisé formáról van szó – leszegelni, vagy vékony üvegpapírosból vágott csíkokat alkalmazni azon sorok közé, ahol a spíz jelentkezik.

EGY ÖTVEN- ÉVES JUBI- LEUM

E hó 21-ikén ünnepelte a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaságnak közbecsülésben megöszült nyomóosztályi művezetője: *Bauer Ferenc* nyomdászkodásának ötven-esztendő fordulóját. Az ünnepen nagy számmal jelentek meg tisztelői és barátai, szeretettel üdvözölve a még kitűnő erőben levő öreg urat, aki bár egész életén keresztül a lehető legvisszavonultabban élt, jóformán csak munkája és családja közt osztva meg életét: szíves-ségével és emberszerető lelkületével sok-sok barátot szerzett szaktársi körökben is.

A derék jubiláns biográfiáját nem mondhatjuk valami nagyon változatosnak. 1847 április 14-ikén született Pesten, s apja – ki szintén nyomdász volt – tizenhárom-esztendő korában inasnak adta őt Landerer és Heckenasték nyomdájába. 1864-ben fölszabadulva, rövid ideig dolgozott Emich Gusztávnál, majd Bécsben az állami nyomdában meg egyebütt – közben katona is volt –, míg végre 1873-ban a Pesti Könyvnyomda R.-T. nyomdájába került, s azóta itt dolgozik foly-

tonosan, eleinte mint gépmester, később pedig mint nyomtató-osztályi művezető.

A 21-ikén megtartott jubiláris ünnepnek valósággal fénypontja volt a nyolcvan-éves *lovag Falk Zsigmond* udvari tanácsosnak, a Pesti Könyvnyomda R.-T. elnök-igazgatójának beszéde, aki megkapóan vázolta a munka jelentőségét az emberi életben. Tartalmas, szép beszédének végeztével átadta az igazgatóság ajándékát az ünnepeltnek.

A személyzet nevében *Szeniczai Mihály* szaktársunk üdvözölte az ősz jubilánst, szép, mély meggyőződésből fakadó szavakkal.

Az üdvözlések után következett műsornak kedves száma volt *Morócz Jenő* kollégánk »A gépek üdvözlete« című alkalmi költeményének elszavalása. E szép verset itt közöljük:

Megálltak a gépek, elcsitul a láрма,
Ünnepi csendesség terjeng mindenütt.
Fehér papírosra nem ont betűt máma
A sok nyomtató gép, áll a kerekük.
Órakoően forgó gépek nagy csapatja
Lézeng a homályban lustán, tétlenül.
Mint a fáradt ember, ott pihennek alva,
S várják, míg a hajnal ujra földerül.

Régesrég forogtak, állandó robotban
Töltötték a nappalt s hosszú éjeket,
Szállottak az évek egymásután, gyorsan,
És ők éltek: hasznos, termő életet.
Lelke van a gépnek. Kiárad belőle
Szelleme sugára, büszkén, szabadon.
Kiserdül magot ültet a jövőbe,
Nála nincs erősebb, nagyobb hatalom.

És ahogy pihennek, a nagy csendességben
Mintha tündéreknek serge rajzana:
Alvó óriások ébrednek szépen,
Egyiknek-másiknak fölhangzik szava.
Így beszél az egyik: »Hova lett a Mester,
Aki közöttünk volt, mindig éberem?
S soraink közt járva, gyöngéd szeretettel
Őrködött fölöttünk, érző gépeken...«

Szól a másik: »Nincs itt. Munkás életének
Sohasem volt még tán ily szép ünnepe:
Félszázados érdem áraszt fényességet,
S dicsfénytől sugárik tisztos, ősz feje.
Ünnepi beszédek hangzanak feléje,
Magasztaló szóba foglalják nevét,
Azért nincs ma közöttünk mindnyájunk vezére,
Ma ülök a győztes munka ünnepét!«

»De ha ott lehetnénk, Mesterünk, tevéled,
Akkor volna teljes a Te ünneped!
Elhomályosítna minden más beszédet,
Mint a gépek hangja súgna ott neked.
Dicsérhetnek ottan bármily szép szavakkal,
A mi szótunkkal soha fel nem ér.
Téged legméltóbban az a hang magasztal,
Melyet a mi ajkunk munka közt beszél!«

VÍZJEGYEK NYOMTA- TÁSA

A vízjegyek kétfélék lehetnek: a) úgynevezett természetesek, amikor a papiroscsináló gép szitájába van beleforgasztva a forma, tehát a papirossal egy időben készül a vízjegy is, és b) mesterségesek, amikor könyvnyomdai vagy litográfiai úton sajtolják bele a kész papirosba a vízjegyet. Mi most az ilyen mesterséges vízjegyek készítéséről mondjuk el a legszükségesebb tudnivalókat.

A természetes és mesterséges vízjegyek egymástól való megkülönböztetése, vagyis a hamisítás fölismerése eléggé könnyű dolog: a természetes vízjegyet semmi úton-módon sem lehet egészen eltüntetni a papirosból; a mesterségeset pedig már egyszerű nyirkosítással is, vagy ha ezzel véletlenül nem: hát nátronlúggal való kezeléssel egész biztosan.

Mesterséges vízjegyek nyomtatásakor az a legelső dolgunk, hogy a nyomtató-papirost nedves makulatura-ívek közé való beosztással nyirkossá tegyük. Magától értődik, hogy mentől tisztább cellulóz-anyagú, azaz lignintől mentől mentesebb a papiros: annál jobban állja ezt a nyirkosítást.

A vízjegy nyomtató-formájául maratott cinklemez ajánlatos vennünk, még pedig len az erős préselésre való tekintettel három-négy milliméter vastagságút. A maratás mélységének nem kell azonban nagyobbak lennie, mint azt a közönséges vonalas cinkográfiaiknál megszoktuk. A vízjegy rajzát illetőleg jó tudnunk, hogy a két pontnyinál vékonyabb vonal jóformán meg sem látszik a papiroson, így hát a rajznak erőteljes, vastag vonásúnak kell lennie.

A cinknél puhább anyagok – például cel-luloid, ólom, Mäser-lemez – nem alkalmasak ilyen célra, mert nem bírják ki a viszonylag igen nagy nyomtatási feszültséget.

Ügyelnünk kell arra, hogy a vízjegyek a papirosba való belesajtolása lehetőleg hátul-

ról történjék, mert így a papiros a festékkel való későbbi nyomtatás idején sokkal könnyebben fölveszi a festéket, mint akkor, ha a vízjegy okozta mélyedés az elülső felén van. Erre a hátulról való nyomtatásra azonban már a klisé csináltatásakor számítanunk kell, nehogy fordítva lássuk a vízjegyet, amikor elülről nézünk át a papirosra.

A vízjegy nyomtatása legcélszerűbben a hengeres gyorsajtón történik. A nyomtató-henger borítása ilyenkor azonos a domború nyomtatáskor használttal, éppen csak hogy matricát nem kell készítenünk rája. Jó minőségű és nagyon szívós úgynevezett simító-lemezt kell ugyanis rája csavarnunk, s ennek a legpontosabban meg kell feküdnie a hengeren; ez a kemény borítás azért szükséges, hogy a préselés ne legyen túlságosan mély, lévén a víznyomat természetes hatásának előidézője nem annyira a sajtolás mélysége, mint inkább a nyirkos papirosra való éles körülhatárolódás. Hogy milyen lehet a nyomtatás feszültsége: próbákból állapítható meg a legcélszerűbben; vékony és kemény papirosoknál természetesen erősebb, vastagabbaknál s puhábbaknál gyöngébb a nyomás.

E tekintetben különben szerepe van a vízjegy nagyságának is: mennél nagyobb tudva-levőleg a klisé, annál erősebb nyomást igényel.

A gyorsajtó járását lassúra kell fogni, s a kirakott íveket kisebb csomókban kell széjjelrakni. Ha egyetlen nagy rakásba halmozzuk a még nedves íveket: ezek saját súlya következtében a papiros könnyen kisimul, vagyis a vízjegy visszanyomódik.

Majdnem szakasztott ily módon történik a nyomtatás litográfiai úton; a forma gyanánt szolgáló kövön a rajzot természetesen domborúra kell maratni.

Hogy a mesterséges vízjegy az idő viszonyosságait jobban bírja s tartósabb legyen: a nyomtatást festékes firnisszel is szokták végezni. Persze úgy kell összekeverni az egész festékanyagot, hogy az a papiros színével teljesen megegyezzen. Többnyire gyöngöcske firnisz, valami festékpuhító paszta avagy tinktura és egy késhegynyi bolognai kréta keverékét használják ilyen festékanyagul. A bolognai krétának az a rendeltetése a keverékben, hogy a vízjegyet átlátszósága mellett is fénytelennek tartsa meg. De más szempontból

is előnyös a bolognai krétának ilyen célra való használata: ellensúlyozza a nyomtatott fölületnek a firnisz okozta zsírosságát, úgy hogy arra egészen bátran lehet írni. Váltak és számlák, meg egyéb nyomtatványok vízjeggyel való ellátásakor ez eléggé számbajövő előny.

A firnisz nyomtatásnak nem szabad igen bőségesnek lennie, mert a fölös firnisz kicsapódik a vonalak szélére, s a papiros színetől elütő színű tarajt képez ottan.

A klisé vonásai ily firnisz nyomtatáskor meredekebbek és élesebb szélűek legyenek, mint máskülönb, már csak a kicsapódásra meg a mélyen járó, erős nyomásra való tekintettel is.

Megemlítettő még végül, hogy az ilyen firnisz nyomtatásnál valami nagyon-nagyon kevés milori-kéket is tehetünk a keverékbe, még pedig azért, hogy a firnisz sárgás színét amennyire lehet ellensúlyozzuk. Egészen fehér papirosra való nyomtatáskor a milori-kéknek a keverékbe tétele teljességgel elengedhetlen.

MERTENS-FÉLE NYOMTATÁS

Ez az uj módi nyomtatás a legutóbbi napok szenzációja, s alighanem nagy jelentőségűvé lesz az illusztrált folyóiratok előállítását tekintetében. A találmánynak ugyanis az a lényege, hogy a fotogravürök már jó ideje alkalmazott rotációs nyomtatását sikerült az ujságok képes illusztrációinál is hasznosítani, még pedig úgy, hogy az illusztrációk nyomtatása a szövegrészével egy munkamenetben s ép oly gyorsan történik. Az uj eljárás föltalálója egy régtől fogva jónevű grafikai technikus, *Mertens Ède dr.*, aki majdnem teljes tíz esztendeig dolgozott a most róla elnevezett nyomtatási eljárásnak a nyélbeütésén.

Mertens volt a fotogravürök rotációsan való nyomtatásának a tulajdonképpeni föl-

találója, s e találmányával uj irányba terelte annak idején a szövetnyomtatást is. Most azután szövetkezve több kiváló szakemberrel s gépgyárossal, olyan fotogravür-nyomtató rotációs gépet szerkesztett, amely a közönséges könyvnyomdai rotációs gépekhez hozzákapcsolható, és velük azonos gyorsasággal szalasztható. Az ilyen kettős gépen nyomtatott képes lapok illusztrációi pompásak, és majdnem egyértékűek a fénynyomatokkal. Amíg az ujságokban közölt autotípiái képek rasztere a dolog természeténél fogva igen durva szokott lenni, a Mertens-féle klisék igen finom szemcsézetűek.

A nyomtatóformákat ennél az uj eljárásnál is azon mód állítják elő, mint a mehanikai szövetnyomtatásnál, vagyis a képet reávizsik valamely alkalmas fémhengerre, s itt mélyre maratják. A forma e szerint annyiban különbözik a közönséges heliogravürös lemezektől, hogy nem síklemezes, hanem gömbölyű.

A különben is értékes fotogravürös eljárást az ujságok illusztrációinak nyomtatására kihasználni: ez volt a célja Mertensnek, s mint a szépszámú próbanyomat bizonyítja: el is érte azt.

A tipogravürös nyomtató sajtón két henger vagyon (a dupla-oldalásokon négy); fontos része ezenfelül az a szerkezete, mely a fölös festéket letörli a formahenger fölületéről. Képes lapok nyomtatásakor ezt a kis mélynyomó rotációt odatolják a közönséges, bárminő rendszerben épült könyvnyomdai rotációs géphez, és összekapcsolják ennek a hajtó szerkezetével. A két gép tehát teljesen egyforma gyorsasággal szalad. A végnélküli papiros először a fotogravürös képet szedi magára, majd átszalad a könyvnyomdai rotációsra, amely a szövegnek belenyomtatását, valamint az ívek megvágásának s hajtogatásának munkáját végzi.

A Mertens-féle nyomtatás céljaira bárminő fatartalmú és durva fölületű papiros is alkalmas. Festékválasztás tekintetében már nincs meg ez a szabadság, mert csak az erre a célra készült festék használható elég jó eredménnyel. Ez azonban elég olcsó és tompa árnyalata révén határozottan jobb hatású, mint a könyvnyomdai nyomtatáshoz közönségesen használtatni szokott festékek. Ezenfelül pedig különböző színben is előállítható,

aminek megvan az az előnye, hogy a képes lapok két színben is nyomtathatók, egyikkel az illusztrációk, másikkal a szövegrész.

Egyengetési munkára abszolúte nincs szükség a Mertens-féle fotogravűr-nyomtatásnál.

GRAFIKAI ÉS MATERIÁLIS SZINEK

(II.) Januári füzetünkben szólottunk már a a spektrális színekről, s kiterjeszkedtünk a kiegészítő, az első-, másod- és harmadrendű, valamint a hideg és meleg színek megismertetésére is. Most azokról a követelményekről lesz szó, amelyeket a különböző célokra való tekintettel támasztanak a színekkel szemben. Mi természetesen a grafikai sokszorosításra való felhasználhatóságot tartjuk legelső sorban is szemünk előtt.

Festékvásárláskor a következő kérdések szoktak fölmerülni az ember előtt:

1. Milyen az illető festéknek az árnyalata (nuance-a)?
2. Milyen az illető színnek a teltsége?
3. A fedőképessége milyképpen aránylik egyéb festékekéhez?
4. Hát a festőképessége?
5. A tartóssága – például a fényállósága – mennyiben felel meg az adott követelményeknek?
6. A keverhetőséget illetőleg mik az illető festékfélének sajátosságai?
7. Milyen az illető festékfélének a finomsági foka?

Ezek a kérdések csak a legáltalánosabbak. Rajtuk kívül a rendeltetéshez képest seregestül merülhetnek föl egyéb kérdések is, de ezek alkérdések gyanánt többnyire beoszthatók az imént felsorolt főbb kérdések valamelyikéhez.

Kezdjük meg a dolgot az első általános kérdésnek, az *árnyalat*, a nuance meghatározása kérdésének taglalásával.

Amikor valamely színnek a pontos megállapításáról van szó, sohase bízunk meg föltétlenül a szemünkben, mert az mindenféle csalódásokra hajlamos. A szemidegek legcsekélyebb elfáradása, egy másik színnek a látókörünkbe kapcsolódása: már elég ahhoz, hogy helyrehozhatatlan hibát kövessünk el az árnyalat meghatározása dolgában. Például ha nyolc-tíz-féle piros színárnyalatot végignézzünk: az ötödiket-hatodikat már mattabbnak látjuk, mint aminő az a valóságban. Ennek szemidegeink elfáradása az oka. Színes fal, lámpafény mellett pedig – mint az köz tudomású – teljességgel lehetetlen némelyik színnek az árnyalatot illetőleg való pontos meghatározása.

Tehát amikor valamely meghatározott színt adó festéknek a vásárlásáról van szó, mindenek előtt minta kell hozzá. Ezt a mintát az ugyanolyan árnyalatú papiroslapra kent festékkel úgy hasonlítjuk össze, hogy sötétszürke vagy fekete papirosba kivágott kockán át nézzük mind a kettőt. De még ilyenkor is ügyelnünk kell arra, hogy látókörünkbe ne essék valamely élénkebb színű nagyobb fölület, valamint hogy a világítás nappali s egyenletes legyen.

Fontos különben, hogy a vásárolni szándékoltt festékből vett próba összehasonlításakor – az eredeti színmintához hasonlóan – már teljesen meg legyen száradva, mert bizony némely festéknek egészen más a színárnyalata száraz állapotban, mint nedvesen. Igen sok csalódásban volt már részük ama szak társainknak, akik erre a különbségre nem számítottak.

Teljesen helytelen valami az, amikor magáról a por- vagy téztaalakban levő avagy dobozba rakott festékről egyszerű rátekintés alapján akarjuk megállapítani az árnyalatot. Az áttetsző, lazuros színek mindenkor sokkal sötétebbeknek látszanak így, mint aminő árnyalatot adnak nyomtatáskor. A fedő színeknél már közelebb áll a festék színe a véle nyomtatott fölület színéhez.

A festéknek nyomtatáskor keletkező árnyalatát nagyban befolyásolhatják:

a) A festéknek firnisszel meg egyéb anyagokkal való hígítása. Általános szabályképpen mondható, hogy annál mélyebb árnyalatok adódnak ki, mennél könnyebb az eldörzsölés-

kor használt firnisz. Túlságba vinni a dolgot természetesen nem szabad, mert akkor meg bekövetkezhetik az az eset, hogy a papiros alig vagy egyáltalában nem akarja fölvenni a festéket.

b) A festékréteg vastagsága. Ez bizonyos mértékig szabályozható a festékeresztő kés meg a nyaló henger közelebbre vagy távolabbra állításával.

c) A papiros árnyalata és minősége. Egy és ugyanaz a festékfajta különböző árnyalatokat ad a szerint, amint krétázott, strukturás avagy pergaminpapirosra nyomtatunk véle.

d) A nyomtató sajtó járásának gyorsasága. A legtöbb festékféle mélyebb árnyalattal adódik ki, ha lassan járjuk a gépet. Néha azonban éppen az ellenkező esetre is akad példa.

e) A betűnek és a rajznak tömöttebb vagy ritkítotabb, szellősebb volta. Nagyobb fölletek és vastagabb vonások sötétebb árnyalatúnak mutatják a festéket, mint a vékony vonások és kipontozott részletek.

f) Az egyenetlés. Mennél jobb ez, annál kevesebb festék kell a nyomtatáshoz; annál tisztább a nyomat és annál hamarabb is szárad az meg. *(Folyt. köv.)*

ZÁMOK ÉS LIGATURÁK RITKÍTÁSA

Egyre-másra több ósdi tipográfiai sablon esik áldozatául a modern fölfogásnak meg a folytonos haladásnak. A mindennek magyarázatát kérő, kritikai szellem kerül a könyvnyomtatásban is uralomra, és ha régi szokásaink, tipográfiai szabályaink közül valamelyik nem felel meg a praktikusság és a modern esztétikai fölfogás követelményeinek: bizony, egykettőre túltesszük magunkat rajta.

Semmi esetre se öntsük ki esetleg a gyereket is a mosdóvízzel. Az elődeinktől ránk maradt tipográfiai szabályok közt szép szám-

mal akad olyan, amelynek tudományos vagy művészeti igazságok teszik ki az alapját, de akad olyan mondva-csinált szabály is akárhány, amelyet csupán azért találtak ki a mult idők nyomdászai, hogy kevesebbet kelljen gondolkozniok.

Ilyen például az a nemzedékről nemzedékre öröklődött szedői törvény is, hogy »ha spacionált szedésben római vagy arab szám fordul elő, az utóbbit nem szabad megritkítani«.

Nem vagyunk barátai a spacionálásnak, mert nézetünk szerint karaktere-vesztett lesz általa a betűk társasága, de amennyiben nem kerülhető el, nem értjük, miért volna ez:

A sajtóvétségek birói illetőségére nézve az 1848. évi XVIII. törvénycikk

helyesen, a szépérzéknek megfelelően szedve, míg az, amelynél a római meg arab számokat is a környezetükhöz hasonlóan ritkítottuk:

A sajtóvétségek birói illetőségére nézve az 1848. évi XVIII. törvénycikk

az említett régi tipográfiai szabály értelmében teljességgel csapni való, hibás szedés.

Mi minden szabály ellenére is helyesebbnek tartjuk a második példát, még pedig azért, mert a sornak, az egész kiemelésre szánt szövegnek egységesebb így a képe.

***

A számok spacionálásával rokon dolog a ligaturák spacionálása is, sőt ez még természetesebb dolog amannál. Pedig német szakértársaink makacsul ragaszkodnak ahhoz a régi szokásukhoz, hogy frakturban, gótbetűs szövegben a ligaturákat ne válasszák széjjel, pl.:

Roßstroh u. Schneider Nachf. N. & G.

Pedig ez is teljességgel megokolatlan dolog. Annál is inkább, mert amikor antiqua-betűs szedésről van szó: ők maguk is külön választják az abban előforduló *fi* s *ff* féle ligaturákat.

Hogy miért ne lehetne a frakturban, gót- vagy midoline-típusos szövegben spacionáláskor a ligaturákat ilyen módon szétválasztani:

Roßstroh u. Schneider Nachf. N. & G.

igazán nem értjük, s valószínű, hogy nem értik a németországi szaktársak sem. *n.*

NYOMDÁSZ- EGY- SÜLETEK VAGYONA

A nemzetközi nyomdásztitkárság közlése szerint az egymással szoros kölcsönösségben levő nyomdász-egyesületek taglétszáma és vagyoni összege az 1908. év végével kitett:

Az egyesület címe és székhelye	Tagok létszáma	Vagyon összege	Esik egy tagra
Verband d. Deutschen Buchdrucker (Berlin)	56325	11774061'36	209'04
Verband der Vereine der Buchdrucker, Schriftgesser etc. Österreichs (Bécs)	14410	2460469'78	170'75
Federazione italiana dei Lavoratori del Libro (Milano)	12582	8798'15	0'70
Fédération française des Travailleurs du Livre (Párizs)	10860	218496'12	20'12
Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyző Egyesülete (Bpest)	6318	744877'17	117'90
Svenska Typografförbundet (Stockholm)	5784	783070'47	135'39
Dansk Typograf - Forbund (Kopenhága)	3418	523695'31	156'14
Fédération typographique belge (Brüsszel)	3350	13204'89	3'94
Schweizerischer Typographenbund (Bern)	3045	677818'17	222'60
Norsk Centralforening for Bogtrykkere (Christiania)	1791	193448'35	108'01
Suomen kirjaltajaliitto (Finska Typografförbundet) (Helsingfors)	1696	81227'72	48'49
Fédération d. Typographes de la Suisse Romande (Lausanne)	811	77962'—	96'17
Gutenberg, societate generala de ajutor reciproc a lucratorilor tipografici din România (Bukarest)	489	56360'47	115'26
Hrvatsko tipografsko druztvo (Zágráb)	388	119076'76	306'90
Druzsina tipografski radnika u Srbiji (Belgrád)	232	15611'97	67'29
Bolgarsko tipografsko druzestvo (Szófia)	187	19730'62	105'51
Typographenvereine für Bosnien und Herzegowina (Sarajevo)	129	16126'11	125.—
Luxemburger Buchdruckervereine (Luxemburg)	120	9604'49	80'04
Tessini egyesület (Lugano)	54	88924	16'47
Összesen	121989	17794529'05	145'87

Amerikában számbelileg hatalmas egyesület az International Typographical Union, melynek 1908 végén 47174 volt a taglétszáma. Vagyona ezzel szemben csak 1293642 fr. volt.

Mint a most közölt számadatokból kitűnik, a nyomdász-segédék szervezetei ott a legerősebbek, ahol a szakszervezkedéssel párhuzamosan a politikai mozgalmat sem hanyagolják el ugyan, de a fő súlyt mégis a gazdasági szervezkedésre helyezik. A két párhuzamos irányú mozgalom helyes arányát a németeknél, osztrákoknál, dánoknál és svédek-nél találjuk meg, míg a franciáknál, olaszoknál a politikai érdeklődés mellett a gazdasági szervezkedés ma még kissé gyöngye.

Az újabb idők tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a nyomdászok politikai szervezkedése szakszervezkedés nélkül nem sok eredménynyel jár, mert nem támaszkodhatik a legszélesebb értelemben vett tömegekre, a pusztán szakkbéli szervezkedés pedig, ha nem járul hozzá a politikai mozgalmak sója, könnyen a tizenhetedik és tizennyolcadik század aprólékos nyomdászsztrajkjainak színvonalára esik alá.

AZ ÓLOM OKOZTA BETEGSÉGEK

Segélyző egyesületünk legutóbbi statisztikája szerint hatvankilenc szaktársunk akadt tavaly olyan, aki a mi kínzó ipari betegségünkben, az ólombetegségben szenvedett. Ez a szám mindenestre elég tekintélyes ahhoz, hogy elgondolkozzunk a dolgon, s módját keressük annak: miként lehetne ezzel a mindnyájunkat fenyegető gonosz nyavalyával a legsikeresebben megküzdenünk, illetőleg azt a legbiztosabban távol tartanunk magunktól.

Mielőtt ezt a kérdést boncolgatnók, tisztába kell jönnünk azzal, hogy milyen utonmódon is jut szervezetünkbe a betegséget okozó anyag, vagyis az ólom.

Az ólom okozta megbetegedések legfőképp a betűöntők és stereotipőrök testi épségét fenyegetik, amennyiben ezeknél nem kevesebb, mint 8'84 százalékot tesz ki a megbetegedési arány, szemben a szedők 1'63 százalékos s a gépmesterek 1'50 százalékos arányszámával.

Az ólomnak a szervezetbe jutására a következő lehetőségeket szokták fölvenni:

1. ólomtartalmú gőznek megporosodásának belélegzése;

2. az ólom rezorpciója, föl szívódása a bőrön keresztül;

3. az ólomnak az emésztő szerveken által való bejutása szervezetünkbe, vagyis amikor például kezünkről számba, innen gyomrunkba, majd beleinkbe jut az ólom.

Hosszas kísérletek és beható tanulmányok bizonyítják, hogy a most felsorolt mérgeződési lehetőségek közül a nyomdászatban csak a harmadik, vagyis az emésztő szerveken által való mérgeződés lehetősége jöhet komolyan számba, s hogy a belélegzésnek és a bőrön által való föl szívódásnak csak nagyon-nagyon kevés szerepük van a betűöntők és könyvnyomtatók ólombetegségénél.

A berlini Fromm dr. »Über den bleihaltigen Staub der Setzereien« című dolgozatában hosszabb tanulmányok alapján bizonyítja, hogy a nyomdahelyiségek levegőjének nagy ólomtartalmát hirdető régibb fölfogás téves; a nyomdai levegőben szállongó porban mindenestre van ólom is (fél től másfél százalékig terjedő mennyiségben), de viszont az ilyen helyiségekben aránylag kevés a por (0'5–1'8 milligramm köbméterenkint), úgy hogy az egész nyomdahelyiség levegőjének ólomtartalma alig tehet ki egynéhány milligrammot; ez pedig – Sternberg szerint – az egyéb mérgeződési lehetőségek mellett számításba sem igen jöhet.

Fromm dr.-éhoz hasonló eredményekre jutott a zürichi Roth professzor (»Über Bleistaub u. Bleidämpfe«, Zürich 1905). A betűöntés munkája közben keletkező gőzöket téve vizsgálódása tárgyává, azt tapasztalta, hogy hogy az 550 Celsius-foknyira hevített ólom fölötti levegőben, illetőleg gőzben semmi ólomtartalom sem volt kimutatható, és csak midőn már 650 foknyira hevítették az anyagot, lehetett a fölötté szállongó gőzben ólom-

tartalmat konstatálni. Már pedig tudvalévő dolog, hogy ilyen magas hőfokra nem szokták hevíteni az ötvözetet, mert ez esetleg kárára volna a gép szerkezetének. (A maximális hőfokok: kész betűtöntő gépnél 450, a betűöntődei olvasztóüstben 470, a stereotípiái olvasztóüstben 470, félpetites tágitók öntésekor 510, negyedpetites tágitók öntésekor 558, szedőgépeknél 360 Celsius-fok.)

Ilyenformán egész biztossággal megállapíthatónak látszik, hogy ólomgőzök sem a betűöntődében s a stereotípiában, sem a szedőgépes üzemben nem fenyegetik az egészségünket.

Következnék a második mérgeződési lehetőségnek: a bőrön keresztül való föl szívódásnak a kérdése. Ez azonban annyira valószínűtlen, és ha tényleg megvan is: csak olyan kis mértékű lehet, hogy a harmadik lehetőség, a piszkos kezekkel a szájon át való mérgeződés mellett számba sem jöhet. (Folyt. köv.)

KÖNYVNYOM- TATÓI SZOKÁSOK

Több olyan érdekes szokásuk van a könyvnyomtatóknak, amelyek eredete századokra nyúlik vissza, s esetleg a középkor egyetemi életének valamely cerimóniájában található meg. Igazán érdekes dolog volna e szokások eredetét kikutatni, és az utókor kegyeletére bízni a továbbiakat.

Most csak egyetlen, nagyon közönségesnek, sőt triviálisnak látszó nyomdász-szokás történetéről mondunk el egyetmást. Talán érdekelni fogja szaktársainkat.

... Még ma is szélteben elterjedt szedői szokás, hogy ha valaki munka közben valami hihetetlen vagy legalább is kevésbé valószínű történetet mesél, szóval »ládát pakol«: társai egyszeriben el kezdenek sorjázójukkal a szekrény szélén kopogni. E szokásnak az angol könyvnyomtatóknál találjuk meg az eredetét,

még pedig a tizenhetedik században. *Μοχον* angol író 1686-ban megjelent »Mechanic Exercices« c. könyvében már említi az angol könyvnyomtatók ezt a szokását. Szerinte angol szaktársaink hajdanában »chapell«-nek, vagyis kápolnának nevezték a nyomdahelyiséget (ma is így nevezik az egy-egy nyomdában dolgozó munkások összességét), és szokásjogon alapuló szigorú szabályaik voltak a rend föntartása érdekében. Nem volt szabad például a nyomdán belül káromkodni, gorombáskodni avagy *szazugnak nevezni* egyik nyomdásznak a másikat. Aki vétett e szabály ellen: büntetést kellett fizetnie. A valószínűtlen históriákban való kételkedést azonban mégsem tudták elődeink magukba fojtani; ha már hazugnak nem is nevezhették nagyot mondó szaktársukat: olyképpen fejezték ki kételkedésüket, hogy egy-egy merészebb tódításnál elkezdtek veszettül kopogni a sorjázójukkal. Ezt nem tiltotta a »kápolnai« szabályzat... — A szokást mihamar átvették a német könyvnyomtatók; ezektől pedig sok mással egyetemben hozzánk is elszármazott.

ÖBB TUDNI- VALÓK A KLISÉ-ELŐ- ÁLLÍTÁSRÓL

(II.) A nagyobb alakú fényezett eredetiekről, mint olajfestményekről, plakátokról, térképekről, lakkozott fali táblákról stb., a legtöbb esetben bajos dolog közvetlen autotípiái fölvételt készíteni. Leghelyesebb ilyenkor egy úgynevezett közvetítő fotografiai fölvételt csinálni, s az autotípiái reprodukálást ez után a fölvétel után végezni.

Nemcsak az efféle fényezett fölületek esetében, de a plasztikus tárgyak: vázák, szobrok, bútorok stb. autotípiái reprodukálásakor is többnyire szükség van a közvetítőnek nevezett közönséges fotografiai fölvételre. Bizonyos technikai nehézségek okozzák ezt, olyanok, amelyek leküzdésére az autotípiái eljárás

nem képes, de a közvetítő fölvétel segédével könnyen túltehetjük magunkat rajtuk.

És most mondjunk el egyetmást az *árjegyzékek illusztrálásakor* szükséges tudnivalókról.

Az efféle ábrák készítésekor ügyeljünk első sorban arra, hogy azok nagyság dolgában az eredeti tárgyaknak megfelelően arányosak legyenek egymással szemben, mert különben az az ember, akinek kezébe az árjegyzéket szántuk — tehát a vásárló — hamis fogalmat nyer a tárgyak eredeti nagysági viszonyairól. Amikor például különböző székek, szekrények ábrázolásáról van szó, ne fotografáltassuk valamennyit egyforma nagyságúra, hanem törekedjünk arra, hogy azok ábrázolásából is kirezeshetők legyenek a nagysági viszonyok.

Az *alapnyomati lemezzel ellátott autotípiák* igen jó hatásúak, s a készítésük módja mindamellett igen egyszerű. Az alapnyomati lemezt rendszerint úgy állítják elő, hogy az autotípiái negatívot ismételten cinkre másolják, de ebből csak a legvilágosabb részleteket maratják ki, az összes egyéb részleteket pedig lefödik. Az eredmény: sima alapnyomati lemez, melyben csak a legvilágosabb részletek, az úgynevezett fények vannak meg. Az ilyen lemezekről leghelyesebb valami halovány színben nyomtatnunk.

A *duplex*- vagyis *kettős autotípiáknak* a közönségesekkel szemben brilláns külső és megkapó mélység a jellemzőjük. Előállításuknak a módja is elég egyszerű: Az eredeti objektumról egymásután két fölvételt készítenek, még pedig a nélkül, hogy a fotografiai készülék élességi beállításán a legkevesebbet is változtatnának. Az eredeti tárgyat azonban ennek fejében a második fölvétel előtt egy középpont vagy mondjuk tengely körül annyira elfordítják, hogy ennek a második fölvételnek harántos rasztere az első fölvétel rasztervonalaihoz képest harminchárom-fokos szögben eltérjen. Ha ezt nem teszik: a két lemez egymásmásnyomatásakor a »moirée« néven ismert kellemetlen tünet áll elő, melytől egyaránt fél nyomdász is, meg cinkografus is.

Az *autotípiái és vonalas maratás kombinálása* is gyakorta előfordulhat a munkakörünkben. Például amikor arról van szó, hogy arcképek, tájképek sth. valamely vonalas modorban készült tableauban egyesíttessenek. Ilyenkor a

tableau ornamentumát tevő tollrajzról fotográfiai fölvételt készítenek, s az üvegnegatívon azokból a kazettákból, amelyekbe az arcképeknek stb. majdan bele kell kerülniök: éles késsel kivágják a zselatinhártyát. E kazettákon tehát a tiszta üveget látjuk, míglen a többi részleteket hártya fődí.

Most rákerül a sor az arcképeknek vagy tájképeknek, szóval a kazettákba szánt képeknek az elkészítésére. Ezeket a megfelelő nagyságokban autotípusan, tehát raszterrel fotografálják, majd a negatívhártyát lehúzzák az üvegről, s kellő módon széjjelvagdosva, a e képek mindegyikét a tableau-t tartalmazó üveglap megfelelő kazettájába illesztik. Ilyenformán egy vonalas rajzból meg autotípusi fölvételből álló kombinált negatívot nyernek, amelyet egyszerre visznek át a cinklapra és egyszerre maratnak ott ki.

Ezt a sokszorosítási módot beigazító eljárásnak nevezik, s főképpen akkor alkalmazzák, amikor a tableau vonalas díszé meg a közibe szánt autotípusi ábrázolások közt nincs akkora tér, hogy csuklózásról, franciásan facettálásról szó lehetne.

Az ilyen klisék árának megszabásakor háromféle szempont szokott érvényesülni, még pedig: 1. mekkora a vonalas rész területe négyzetcentiméterekben; 2. hány négyzetcentiméternyi területet foglalnak el az egyes autotípusiak (a külön való egyes kicsinyítéseket ilyenkor minimális kliséknek számítják); s 3. mennyi időbe került az egyes autotípusiak beillesztése.

A *többszínű nyomtatás*hoz nem csupán a heliokrómia vagy népszerű nevén: »háromszínű nyomtatás« útján állíthatók elő klisék. Nagyon jó eredmény érhető el egy másik, régebbi eljárás segédelmével is, föltéve, hogy elejétől fogva jól diszponálunk. Tegyük föl, hogy valami olyan szentképet kellene színesen nyomtatnunk, amelynél az alakok ruhája például az üvegfestményeknél megszokott hatású koloritba kerüljön. Mit csinálunk ilyen esetben?

A legolcsóbb eljárás ilyenkor az, hogy mindenek előtt egy kontúros lemezül szolgáló autotípusiát csináltatunk a képről, s azután átterünk az alapnyomati lemezek csináltatására. Valamely mondjuk kék köpenyhez ugyanazon negatívából csak azt a részletet másoltatjuk át

a cinklemezre, amely a köpenyt ábrázolja; ebből a részletből azután sima tónuslemez csináltatunk, lazúros kék festéssel nyomtatva róla, hogy azért a kontúros lemez rajza is kellőképpen érvényre juthasson. *(Folyt. köv.)*

INASOK SZAKOKTATÁSA BÉCS VÁROSÁBAN

A bécsi nyomdász-inasoknak már évtizedek óta megvan a maguk szakiskolája, még pedig csaknem kizárólag a főnökeik áldozatkészségéből. Ennek a nagyszabású nyomdászinaszszakiskolának most 759 hallgatója van, akik összesen tizenhat osztályba vannak szétosztva.

Nagy jelentőségű ennél az iskolánál egy már régibb idők óta meglévő tanulmányi nyomdának mostanában folyó bővítése és nagyobbítása. A kormány jóvoltából jövőre megfelelő helyisége is lesz ennek a nyomdának: egy 86,5 és egy 108 négyzetméternyi terem, meg egy 31,3 négyzetméter nagyságú szoba. A főnökegyesület meg a bécsi nyomdászok szakköre áldozatkészségéből most már majd hogy nem egészen fődözve van a berendezkedési összeg is, amely 20.300 koronában van előirányozva. Ez az összeg ugyan nem sok, de tekintve a különféle természetbeli adományokat is, csinos kis tanulmányi nyomdát lehet belőle berendezni.

Tankönyv dolgában a legújabb időkig bajos volt az állapot. A nyomtatási szakot tanuló inasoknak egyáltalán nem volt tankönyvük, a szedőknek pedig Schwartz Sándor »Der Schriftsetzerlehrling« című munkájával kellett beérniök, amely ugyan kitünő kis mű, de a szűk terjedelménél fogva már nem igen felelt meg az újabb igényeknek. Éppen kapóra jött tehát, hogy két európai hírű szakkapacitás: Heilmayer és Unger könyvet írtak a szedésről, illetőleg nyomtatásról. Most az ő nagyértékű, alapos könyveiket használják az inasiskolában egyetemes tankönyv gyanánt. x

KÜLÖNFÉLE RÖVID KÖZ- LEMÉNYEK

Az Athenaenm bővül. Az Athenaenm Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság igazgatósága elhatározta, hogy a vállalat nyomdáját jelentékenyen megnagyobbítja. Hír szerint a vállalat az új beruházások fődözése céljából részvénytőkét is fel akarja emelni.

Országos papiros-, tanszer- és iskolaszert-kiállítás. Junius 25-ikén nyílik meg a városligeti iparesarnokban ez a kiállítás. Hármass fő cél vezet ebben az eszme megpendítőit: 1. a kiállítás a magyar kereskedővilágot tájékoztatassa arról, hogy mely szakbeli cikkek készülnek idehaza; 2. hogy az ifjúságnak s a pedagógusoknak adjon impulzust a magyar ipar fokozottabb támogatására; 3. hogy negatív csoportban mutassa be a ma még külföldről beszerzendő cikkeket. — Ami a kiállítás besztását illeti, nagy helyet foglal el benne a magyar papirosipar, mely a gyártás minden változatát felöleli, tehát a fénymásoló-, írógép- és egyéb papirosbeli specialitásokat is; melléje sorakozik a papiroskonfekció-ipar, mely főleg Budapesten igen nagy tért foglalt az utolsó időben. Rendkívül érdekes csoport lesz a szoros értelemben vett tanszeripari csoport, mely az írotoll-, tollszár-, gummi-, irón-, kréta-, rajztábla-, vonalzó-, körző-, térkép-, tábla-, tinta- stb. készítő ipart, szóval az egész tanszeripart felöleli. Ennek kiegészítő része az iskolaszert-ipar, amelyben benne lesz mindaz, ami nem szorosán vett tanszer, de mégis az iskolai eszközökhöz tartozik. A maga nemében páratlan lesz az Országos Tanszermúzeum kollektív kiállítása, melynek jelentőségét maga az intézet adja meg. Ennek keretében mutatják be a budapesti iskolakönyvkiadók az iskolakönyvek gyűjteményét, mely szintén impozánsnak ígérkezik. Külön csoportot képez a modern irodaberendezés, melyben a legújabb bútorokon

kívül helyet fognak találni az üzleti könyvek, a minta-pénzszekrények, írógépek, számológépek és mindazok az újdonságok, melyek a legújabb e nemű kiállításokon (például a most folyamatban levő frankfurti kiállításon) ebben a zsánerben bemutatva lettek. (Ez lesz a kiállítás egyik negatív csoportja.) Az utolsó csoport lesz a reklámkiállítás, e nagy fejlődésben levő ipari csoportunk igen szép haladást föltüntető készítményeinek a bemutatása céljából. A kiállítás bejelentési határideje május 20-ika volt, amely időpontig várakozáson fölüli nagy számban jelentkeztek a kiállításon résztvenni akarók. Nyitva lesz a tárlat junius 25-ikétől szeptember közepéig, vagyis az iskolai évad megkezdése utánig.

A kiállítás plakátjára pályázatot hirdettek, s ez immár el is dőlt. Nem kevesebb mint ötvennégy pályamunka érkezett be, s közülök a bíráló bizottság *Bárány Mándor* szaktársunk és *Örkényi István* iparművész közös munkájának adta a háromszázkoronás díjat. *Bárány* szaktársunk szépszámmú diadalai tehát megint szaporodtak eggyel, bizonyítva, hogy az eredménytelen tanulás előbb-utóbb meghozza a gyümölcsét.

A Magyarországi Munkások Rokkant- és Nyugdíj-Együlete a múlt hónap 24-ikén tartotta meg tizenhetedik évi rendes közgyűlését Budapesten, az Ujvárosházának dísztermében. A tagok képviselőiben ötszáznál több küldött jelent meg. Az egyesületnek 111.000 fizető tagja és 5,500.000 korona vagyona van. Eddig 768 rokkanttá vált tagnak és 211 árvának több mint 750.009 koronát fizettek ki. A beiratási díjat egy évi időtartamra 3 koronáról 1'50 koronára szállították le.

Az egységes térkép. Londonban nemrég konferencia volt, amelyen az összes nagyhatalmak képviseltették magukat és amelyen azokat a módosításokat beszélték meg, miképpen lehetne az egész világról egységes térképet készíteni. A konferencia tagjai a következőkben állapodtak meg: 1. A térképen a neveket latin betűkkel tüntetik föl, és pedig a vízrajzi neveket dűlt betűkkel, a többit álló betűkkel. 2. A betűk nagysága is különféle lesz; minden hely nevét annak jelentősége szerint fogják kisebb vagy nagyobb betűkkel szedni.

3. Független országok helységeinek nevei úgy írandók, ahogyan azokat az illető ország lakói írják. 4. Ha szükséges, úgy az egyes nevek mellett azt is föl kell tüntetni, hogy az illető nép hogyan ejti ki azt a nevet. 5. A hegysegeket kék, a fensíkokat barna, az országutakat piros, a vasútvonalakat pedig fekete színű vonalakkal kell jelölni. 6. A dombok neve álló betűkkel, az alföldek nevei dűlt betűkkel jelölendők. — Anglia tudósai Angliának és az angol gyarmatoknak a térképét már ezeknek a határozatoknak figyelembevételével készítik.

*A Fővárosi Könyvnyomda, Vonalzó és Könyv-
kötő Részvénytársaság* az elmúlt üzleti évben 12.199 korona tiszta hasznot ért el, ami a részvénytőke tizenkét és fél százalékos kamatozásának felel meg.

A Magyar Sokszorosító Műipar R.-T., amely 1909-ben alakult 200.000 korona alaptőkével s a Divald K. és Társa cég régi műintézetét vette át, alaptőkéjét 300.000 koronára emelte fel, hogy üzemét újabb sokszorosító iparágakkal bővítsse. A kereskedelemügyi miniszter is méltányolta a társaságnak ezt a törekvését és az 1907. évi iparfejlesztési törvény alapján engedélyezhető állami szubvenciót biztosította számára.

*A Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Rész-
vénytársaság* a részvényesek élénk részvétele mellett május 19-én tartotta tizenhatodik évi közgyűlését Perczel Ferenc elnöklésével. Elnök a vállalat fejlődéséről tett örvendetes jelentést és határozattá emelkedett, hogy az idei szelvények 30 koronával (10 százalék) váltassanak be. Az igazgatóságba Edvi-Illés Aladár, Perczel Ferenc és Springer Ferenc dr., valamint a felügyelő bizottság régi tagjai is újból megválasztottak.

Élső Magyar Papiripar R.-T. A társaságnak Hatvani József báró elnöklete alatt május 23-án megtartott közgyűlése az igazgatóság által előterjesztett üzleti jelentést tudomásul vette. A papirosgyártmányok piacán a konjunkturák általában kedvezőtlenek voltak. A jelentés szerint a társaság az elmúlt évben 750 vagon papirost és 555 vagon cellulózt gyár-

tott. A társaság a Smith és Meynier-féle fiumei papirgyár új kibocsátású, 1,000.000 korona értékű részvényeit névértékben átvette. Kiemeli még a jelentés, hogy a társaság telepeinek elegendő megrendelésük van. A múlt évi tiszta nyereség 248.709 korona. Ebből négyszázalékos osztalékra 120.000 koronát fordítanak.

Az Egri Nyomda R.-T., mely 1893-ban alakult 20.000 korona alaptőkével és legutolsó mérlegében 1888 korona tiszta nyereséget tüntet ki, üzemét ki akarja bővíteni és e végett legutóbb megtartott közgyűlésén száz darab ezerkoronás elsőbbségi kötvény kibocsátását határozta el.

Balzac, a nyomdász. Balzac bármily lázasan dolgozott fiatal korában, nem tudott annyi pénzre szert tenni, amiből szegényesen megélhetett volna s ezért elhatározta, hogy üzleti spekulációba fog bocsátkozni. Élete szomorú viszontagságainak forrása fakadt ebből, mert vállalkozásai balul ütöttek ki és adósságokba keverték, melyeknek terhét roskadozva hordta mindhalálig. 1827-ben, huszonnyolc éves korában, először mint könyvkiadó próbált szerencsét. Terve az volt, hogy a francia klaszszikusokból olcsó, tömör, népies kiadásokat fog rendezni, amelyeket könnyen megszerezhet mindenki. Közre is bocsátotta Molière és Lafontaine munkáit egy-egy kötetben. Ámde a könyvek nem fogytak, mert kereskedő-társai megvonták támogatásukat vállalatától és ő egy év multán kénytelen volt, nagy veszteséggel, az egész kiadást makulatura gyanánt eladni. Átesve az első csalódás keserűségein, új vállalkozásba fogott. Az angol Richardsonnak — aki író és könyvnyomtató volt egy személyben — példáján buzdulva és egy ismerősének tanácsára, könyvnyomdát vásárolt; pénzt atyja adott neki e célra, még pedig akkora összeget, amelynek járadéka ezeröttszáz frankot tett ki, azaz annyit, amennyit előzően Balzac folyvást kért, hogy teljesen az irodalomnak szentelhesse magát. Ki tudja, milyenre fordult volna sorsa, ha idejében megkapja! Most azonban ez a pénz nem hozott neki szerencsét, mert könyvnyomdája, melyet utóbb betűöntővel egészített ki, oly rosszul jövedelmezett, hogy rövid idő múlva

a csőd szélére jutott. Szülei segítették még egy darabig, de azután magára hagyták, mire Balzac, hogy a biztos bukást kikerülhesse, sietett a nyomdát és betűöntőt potom áron eladni és jelentékeny passzívával visszavonulni az üzlettől.

Magyar rotációs-papiros. Az Első Magyar Papiripar R.-T. és a Hermaneci Papirgyár a kormánynak együttes ajánlatot tettek, melynek értelmében, a kormány hathatós támogatása esetén, hajlandók rotációs-papiros nagybani előállítására berendezkedni. A támogatás legcélravezetőbb módja volna, ha a gyáraknak fát megfelelő áron bocsátanának rendelkezésére, ami azáltal volna elérhető, hogy a favágási terminust 70–75 évre megrövidítenék. Tarifális tekintetben pedig felírtak a kormányhoz és kérik a régi tarifális tételek visszaállítását.

A gyakorlati mesterszedés kézi könyve. Ilyen címmel egy időszaki szakfolyóiratnak az első füzete jelenik majd meg a közel napokban. Szerkesztési és szedési munkálatait *Novák József* végzi, kiadását pedig *Soldfinger Mór* vállalta magára. Egy-egy füzetnek az ára húsz fillér lesz. — Szívesen fogadunk minden olyan szakirodalmi jövevényt, amelyről föltételezhető, hogy bármily tekintetben is tanító hatása leszen. Utóvégre a szakirodalom sem lehet egyes emberek vagy körök kizárólagos privilégiuma, s amint hogy a tanuláshoz jussa van mindenkinek, a tanítás jogát sem szabad elvitatni senkitől sem. Mentől nagyobb a szó nemesebbik értelmében vett szakirodalomban a verseny: annál jobban emelkedik könyvnyomtatóink szaktechnikai készültsége s műizlése, s ebből a szempontból őszinte örömmel fogadnánk esetleg tíz-húsz konkurenst is.

Az új jövevény különben elég takarosán köszönt be. Nyomtatása tiszta s méltán becsületére válik az előállító nyomdának. Nyolc táblára terjedő mellékletei pedig, mint *Novák József* kezéből kikerülők általában: ötletesek. A szövegbeli tartalom szépen simul a mellékletekhez, s kétségkívül eléggé tanulságos. Szóval: az első füzet megéri az árát, s ezért jó lélekkel ajánlhatjuk minden a szakirodalmunk iránt érdeklődő nyomdásznak. — Megrendelhető a kiadónál: VI, Király-utca 106.

K. J. Mellékleteink az utóbbi időben majdnem egytől-egyig hivatalos jellegűek voltak, vagyis a szakbizottság egyes tagjai által, a szakbizottság összes tagjainak jóváhagyása mellett készítették. A pályázaton ilyenformán e mellékletek nem vehettek részt, de egyéb honoráriumról sem lehetett szó. — A Grafikai Szemlének beküldött dolgozatokért egy időben rendes sorhonoráriumot fizetett a Szakkör, de főképp takarékoskodási szempontból kénytelen volt azt megszüntetni. Pedig akkoriban még jobban állt a kassza!

L. A kereskedésbeli terpentín a különböző fenyőfajok kérgének megmetszése következtében folyik ki, és nem egyéb, mint a fenyőgyantának s fenyőolajnak a keveréke. Egész sereg fajtája van, a szerint amint ilyen vagy olyan fenyőből nyerik, s aminő a finomsága.

Többeknek. Lapunk jövő füzetének szerkesztőségi zár-lata június hó 12-ike, a mellékleteket illetőleg június 15.

Jegyzőkönyv a Könyvnyomdászok Szakköre választmányának 1910. évi május hó 20-ikán tartott üléséről:

Jelen vannak: Pollák Simon elnök, Pavlovszky J. Alajos I. alelnök, Walter Ernő II. alelnök, Wanko Vilmos I. titkár, Pollák Aurél II. titkár, Bozsik I. pénztáros, Schornstein Jakab ellenőr, Boros Dezső I. gazda, ifj. Aigner Antal, Bárány Nándor, Bauer Henrik, Burgheim Károly, Faltusz Ede, Fekete Béla, Hock Károly, Jánosi Péter, Janovszky János, Kizsol László, Novák László, Novitzky N. László, Poduska Lajos, Sarlós Lajos, Spitz Adolf, Steinerherz Miklós, Szauer Adolf és Werth László választmányi tagok. — Távolmaradásukat igazolták: Butkovszky Bertalan, Hollóssy János és Mitterszky József.

Elnök üdvözli a megjelenteket, és konstatálja, hogy a rendkívüli közgyűlés által elrendelt országos, nyomdánkénti szavazás útján megválasztott vezetőség tagjai — Kún Kornél és Biró Miklós kivételével — a rájuk eső választást elfogadták. Pár szóval vázolja az elmúlt válság egyes fázisait, az új vezetőséget fokozott munkálkodásra kéri és ama reményének ad kifejezést, hogy a most meginduló körév eredményes munkálkodás között fog lefolyni; a

maga részéről igéri, hogy a beléje helyezett bizalomnak legjobb tudása és tehetsége szerint igyekszik megfelelni. A választmányi ülést megnyitja és a mai jegyzőkönyvnek hitelesítésére Szauer Adolf és Sarlós Lajos választmányi tagokat kéri föl.

Kún Kornél s Biró Miklós a választmányi tagságot nem fogadván el, a két legtöbb szavazatot nyert póttag, Peidl Gyula és Fuchs Zsigmond hivatik be.

Elnök elrendeli a bizottságok megalakulását.

A szakbizottságba tizenhat tag választatott, még pedig: ifj. Aigner Antal, Bárány Nándor, Bauer Henrik, Burgheim Károly, Butkovszky Bertalan, Faltusz Ede, Fekete Béla, Hollóssy János, Jánosi Péter, Janovszky János, Kun Mihály, Mitterszky József, Poduska Lajos, Spitz Adolf, Szabó István II. és Szauer Adolf. A szakbizottság elnöke Pavlovsky J. Alajos I. alelnök, jegyzője Wanko Vilmos I. titkár.

Az irodalmi bizottságba nyolc tag választatott, és pedig: Gondos Ignác, Illyéssy István, Klein Ármin, Kizsol László, Novitzky N. László, Sarlós Lajos, Steinherz Miklós és Werth László. Elnöke Walter Ernő II. alelnök, jegyzője Pollák Aurél II. titkár.

A vigalmi bizottságba tíz tag választatott, még pedig: Schornstein Jakab, Boros Dezső, Goldberger Á., Burgheim Károly, Gyöngyösi Sándor, Hajnal A. József, Kizsol László, Sarlós Lajos, Szauer Adolf és Steinherz Miklós. A vigalmi bizottságnak hivatalból tagja Bozsik I. pénztáros, elnökét maga választja, és szükséghez képest kívül álló szaktársakkal kiegészíthető.

Elnök fölszólítja a bizottságok elnökeit, hogy minél előbb ülésre hívják egybe a bizottságokat, hogy a függőben levő ügyek sürgősen intézhetőek legyenek.

Pénztáros előterjeszti a március és április havi pénztári jelentéseket és tagsági forgalmi kimutatást, egyben a hátralékosok törlesztésének egyelőre való fölfüggesztését ajánlván.

A választmány a jelentéseket tudomásul veszi, s az előterjesztéshez hozzájárul.

Az alapszabályok kinyomtatása szükségessé vált; a választmány azonban tekintettel arra, hogy az alapszabályok jelenleg csak részben vannak érvénybe léptetve: azok kinyomtatását a végleges életbeléptetés utánra halasztja, és egyben kimondja, hogy a most érvényben levő házszabály revízió alá vétessék s annak idején az alapszabályok függelékeképpen kinyomtatassék.

Bozsik István pénztáros indítványozza: bízassék meg a szakbizottság, hogy a nyár folyamán lehetőleg gyakorlati szaktanfolyam tervezését dolgozza ki.

Az indítvány fölött beható vita indult meg, melyben részt vettek: Bárány Nándor, Fekete Béla, Schornstein Jakab, Walter Ernő, Pavlovsky J. Alajos, Novák László, Faltusz Ede, Werth László. Pollák Aurél az indítvánnyal szemben alábbi javaslatot nyújtja be:

»Indítványozom, hogy a Szakkör, mint ilyen, ne csak a szakművelődés terén fejtsen ki munkásságot, hanem a gazdasági mozgalmak előkészítésében is vegyen tevékeny részt. Ebből folyólag igyekezzen a mesterszedők részéről egy blokkot szervezni, karöltve az országos szervező bizottsággal, hogy eme sok képzéssel járó szakág kedvezőbb tarifális díjazás alá essék, s így a sokszor igen minimális díjazásért dolgozók ne akadályozzák a kevesebb képességeket igénylő munkák mellett foglalkozókat a méltányos fizetésemelésben. A Szakkörök mint szaktársi körök előmozdítania ezt annál is inkább kötelessége, mert az ilyen »békeidőben« történő fizetési emelkedések és előnyök eredményezik jövőbeli követeléseinknek és harcainknak — esetleg az utóbbi nélkül is — sikeresebb voltát.

Indítványozom továbbá, hogy ide vonatkozólag a Grafikai Szemle is irányváltoztatást szenvedjen. Ugyanis ennek tartalma ne csak szaktudományos kérdéseket felölelő, hanem a gazdasági mozgalmakat megvitató és előkészítő eszköz legyen a lehetőség keretein belül.

Ezen kívül a Grafikai Szemlének legyenek rovatvezető munkatársai is, kik számonkint adván le írásbeli dolgozataikat (valamint a gyűjtőteket), megkönnyítik a szerkesztők munkáját, s azoknak nehéz feladatukban támogatóik. Munkatársakul szólíttassanak föl a Szakkörön kívül állók is: művészek, tanárok stb.

Végül indítványozom még, hogy kerestessék meg az Iparművészeti Társulat oly értelemben, hogy szervezzen múzeumot az izléshibák kipusztítására, mely gyűjteménynek a nyomdászati ágra vonatkozó anyagát a Szakkör nyújtaná, s az országban fölolvásó-agitációnális körutakra vinné a Társulat közreműködése mellett. (E múzeumban volnának kiállítandók az izléstelen nyomtatványok, melyeknek helyes másodpéldányai a Társulat vezetése alatt működő Tanműhelyben tervezetnének és onnét kerülnének kiállításra, hogy mind a közönség, mind a szakemberek izlése általuk átreformáltassék.)»

Pollák Aurél indítványára elnök röviden reflektál. Az indítvány magva a Kör mai alapszabályai keretében keresztülvihetően, bár nem tagadható el a fontossága és szükségessége; kivitele azonban szervezeti szempontokból sem lehetséges, s így kénytelenek vagyunk az alapszabályok által megszabott feladatok megoldásán dolgozni. Eme feladatok legfontosabbika tanfolyamok szervezése mind a fővárosban, mind pedig a vidéken.

A választmány Bozsik István tervezetét elfogadja és a tervezet kidolgozásának határidejéül augusztus hó végét állapítja meg.

A nagykanizsai és hódmezővásárhelyi tagok könyvtárunk fölszögéből kérnek egyes műveket. Kérésük teljesíttetik.

Szabadkán május hó 15-ikén és 16-ikán nyomtatványkiállítást rendeztünk, melyen mint kiküldöttek Stalla Márton és Walter Ernő vettek részt. A kiállítás és fölolvásás teljes mértékben sikerült.

Tudomásul szolgál.

Winternitz Soma szombathelyi tag tizenhat-havi hátralékának törlesztését kéri, azon indokolással, hogy ez alatt a tizenhat-hónapnyi idő alatt részben beteg, részben pedig katona volt.

A választmány a kérésnek eleget tesz és a hátralékot törli.

A Korrektorok Köre köszönetét fejezi ki a Körnek a helyiség használatáért, s kéri, hogy helyiségünket továbbra is használhassa.

Teljesíttetik.

A magyar királyi szabadalmi hivatal megküldötte a legutóbb megadott s a grafikai iparágakat érdeklő szabadalmak jegyzékét.

Tudomásul szolgál.

A brassói szakegyesületi helyi csoport köszönetét fejezi ki a különböző nyomtatványokból összeállított kiállítási anyag megküldéséért.

Tudomásul vétetik.

Krecsányi Ignác színigazgató a Fővárosi Nyári Színházba szóló kedvezményes jegyeket az idei évadra is engedélyezte.

Tudomásul szolgál.

Tudomásul szolgálnak továbbá Bauer Ferenc ötvenéves nyomdászati jubileumának és a Technológiai Iparmúzeumnak meghívói.

A Budapesti Gépmesterek és Nyomók Köre megküldötte könyvtárunk számára az általa kiadott »Gépterem« egy példányát.

Köszönettel vétetik.

Faltusz Ede interpellál a Grünhut Jakab elleni választott bíróság összehívása ügyében.

Wanko Vilmos ez irányú választát a választmány is, és az interpelláló is tudomásul veszik.

Több tárgy nem lévén, elnök a választmányi ülést bezárja. Wanko Vilmos, I. titkár.

Többek hozzászólása után a rendkívüli közgyűlés elveti Burgheim Károly indítványát, Sarlós Lajos javaslatára azonban kimondja, hogy elfogadva Bozsik Istvánnak a szavazásra vonatkozó indítványát, egyúttal utasítja pénztárost, hogy az ellenliszták kiadóinak a szétküldésre szükséges információkat adja meg.

A rendkívüli közgyűlés napi rendjén egyéb tárgy nem lévén, elnök Gyöngyösi Sándor a rendkívüli közgyűlést berekeszti.

Morócz Jenő, jegyzőkönyvvezető.

Firtinger Károlynak kis nyomdászattörténelmi térképéből van még néhány eladásra szánt példányunk. Az ára mindössze 60, postán küldve 70 fillér. Évkönyv-vásárlók fél áron kapják. Megrendelhető a Grafikai Szemle kiadó hivatalában vagy Bozsik István pénztárosnál (VIII, Sándor-tér 4. szám).

A Könyvnyomdászok Szakköre szakhizottsága fölhívja a vidéki tagtársakat, hogy kiállításra és fölolvasásokra vonatkozó megkereséseiket közvetlenül hozzájá intézzék, még pedig a kiállításnak, illetőleg fölolvasásnak időpontja előtt legalább négy héttel. (Megkeresések tehát Wanko Vilmos szakköri I. titkár címére: Budapest VII, Dohány-utca 10. sz. alá, a Fried és Krakauer féle nyomdába küldendők.)

A Vígszínházba, nemkülönbén a Royal-Orfeumba és az »Urania« Tudományos Színházba mintegy húsz-huszonöt százalékkal mérsékelt jegyekre jogosító utalványok kaphatók Bozsik István pénztárosnál (Budapest VIII, Sándor-tér 4. sz., III. emelet 5, Gutenberg-Otthon), valamint a Hungária-fürdőbe szóló jegyutalványok is. Az utalványok ára a színházakba darabonként négy, a fürdőbe két fillér.

A Könyvnyomdászok Szakköre tagja a magyar kir. postatakarékpénztárnak (22766. sz.). A csekkfüzeteket vidéki pénztárosainknak esetről-esetre megküldjük, s kérjük őket, hogy pénzküldeményeiket a csekklapok útján juttassák hozzánk. Ezek hátsó oldalán írásbeli közlemények (tagnévsor, Szemle-szükséglet stb.) is följegyezhetők, ami által minden egyéb az eddigi kezelésben fölmerült portó megtakarítható.

Tagsági forgalom 1910 április havában: Beléptek a Körbe: Kardos Árpád (Haladás), Gallauer József, Vukovits Sándor (Székesfehérvár), Bachnatka Pál (Késmárk), hódmezővásárhelyi helyi csoport, Sápsszy László, Török Lajos (Szekszárd), Kozevszky János (Világosság), Tóth Lajos (Révai és Salamon), Kocsis Sándor (Kolozsvár), Mágócsi Géza, Rosenfeld Sámuel (Hornyánszky). — Hátalék miatt törleendő: Báder Jakab, Farkas Miklós, Kopácsy Sándor, Kubisch Tivadar, Novoty Ferenc, Szőnyi József, Török Károly (Wodianer), Csiák Károly, Dobesch Nándor (Stephanum). — A hónap végén 1577 rendes, 13 tiszteletbeli, összesen 1590 tag.

Körhelyiségünk a Gutenberg-Otthonban van (bejárat az épület bérkoesis-utcai részén). A körhelyiség nyitva van: vasárnaponként délelőtt 9 órától 1-ig. Olvasó-terem, billard, dominó, bel- és külföldi szaklapok, valamint szépirodalmi folyóiratok állanak itt a Szakkör tagjainak rendelkezésére.

A Szakkör t. tagjait kérjük, hogy kondíciójuknak esetleges megváltozását (tehát mind a belépést, mind pedig a kilépést is) haladéktalanul adják tudtul a Kör pénztárosának (lakik: Budapest VIII, Sándor-tér 4, Gutenberg-Otthon), mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető

Jegyzőkönyv a Könyvnyomdászok Szakköre 1910 április 29-én tartott rendkívüli közgyűlése által kiküldött szavazatszedő bizottság üléséről. Jelen vannak: Drach Vilmos, Pongrácz Ágoston, Salamon István, Lackenbach Artur, Oszter Lajos. Hivatalból: Bozsik István. Elnöknek Drach Vilmos, jegyzőnek Lackenbach Artur választatott meg. Beérkezett szavazat a fővárosból 527, a vidékről 79, összesen 606, megsemmisített 140, érvényes szavazatok száma 466. — Megválasztottak: elnök: Pollák Simon, I. al-elnök: Pavlovsky J. Alajos. II. al-elnök: Walter Ernő. Pénztáros: Bozsik István. Ellenőr: Schornstein Jakab. I. titkár: Wanko Vilmos. II. titkár: Pollák Aurél. I. gazda: Boros Dezső. II. gazda: Goldberger Ármín. Számvizsgálók: Karpf Henrik, Kujarik Ernő, Künstler Aladár, Steiner Soma, Wagner Ignác. Választmány: ifj. Aigner Antal, Bárány Nándor, Bauer Henrik, Biró Miklós, Burgheim Károly, Butkovszky Bertalan, Faltusz Ede, Fekete Béla, Gondos Ignác, Gyöngyösi Sándor, Hajnal A. József, Hock Károly, Hollósy János, Illyésy István, Jánosi Péter, Janovszky János, Kizsol László, Klein Ármín, Kún Kornél, Kun Mihály, Mitterszky József, Novák László, Novitzky N. László, Poduska Lajos, Sarlós Lajos, Spitz Adolf, Steinherz Miklós, Szabó István II., Szauer Aolf, Werth László. Választmányi póttagok: Peidl Gyula, Fuchs Zsigmond, Busay Balázs, Morócz Jenő, Kallós Ödön, Balázs Károly, Prüner Arnold, Enyedi János, Gruber Rezső, Brezniczky József, Brónyai Lajos, Rasofszky Árpád, Gang Károly, Lemler Géza, Braun Elemér, Gágyor József, Tuller Ernő, Sztanya Zoltán, Lammer Árpád, Kollin Zsigmond, Balázsfői Rezső, Ungár József, Stein Lipót, Jög Ferenc, Weith Márkus, Spitzkopf Ferenc, Friedmann Adolf, Tragholz Dezső, Gogel Adolf, Sonnenfeld Rezső.

Drach Vilmos, elnök. Lackenbach Artur, jegyző.

A Könyvnyomdászok Szakköre 1910. évi április 29-én tartott rendkívüli közgyűlésének jegyzőkönyve:

Bozsik István üdvözlöi a megjelenteket, s előadja, hogy az április 4-én tartott rendes évi közgyűlés által megválasztott tiszti kar és választmány egy része nem fogadta el a reá eső választást, mire a megmaradt csonka választmány értekezletet tartott, és állásáról szintén leköszönt. Ebből az okból volt szükséges a rendkívüli közgyűlés egybehívása, mely hivatva volna a további teendők felől határozni. Miután a volt elnökség részéről senki sem jelent meg, a tárgyalás vezetésére Gyöngyösi Sándort ajánlja, mit a közgyűlés elfogad. Egyúttal indítványozza, hogy az új tiszti kar és választmány választása nyomdánkenti titkos szavazással történjék.

Gyöngyösi Sándor az elnöklést átvéve, az indítvány fölött megnyitja a vitát.

Burgheim Károly elfogadja Bozsik István indítványát, s egyúttal azt javasolja, hogy az esetleg kiadandó különféle ellenliszták a hivatalos szavazólappal együtt küldessenek szét a tagoknak.

kiadványokat és a haviülési, mulatsági stb. meghívókat. Elég erre a célra egy egyszerű levelezőlapnak a beküldése.

A Grafikai Szemle bekötési táblái piros s kék színben elkészültek s darabonként helyben 1 korona 40 fillérért, postán portómentesen küldve 1 korona 50 fillérért kiadó-hivatalunkban kaphatók.

Fölvívjuk a vidéki tagcsoportok figyelmét a budapesti központ könyvtárában levő duplikátumokra. Ezekből—míg az alantabb jelzett készlet tart — a központi választmányhoz intézett megkeresésre díjmentesen bocsátunk példányokat a rendelkezésükre. — A duplikátumok a következők:

I. Különböző szakmunkák:

1. Augenföld-Barta E.: A Könyvnyomdászok Szakköre továbbképző tanfolyamainak 1907—1908. évi értesítője	17 példány
2. Butkovszky B.: A szabadkézi rajz	56 "
3. Csernátó Gyula: Tótfalusi Kiss Miklós élete	58 "
4. Firtinger Károly: A magyar állam nyomdászattörténelmi térképe	1 "
5. Frank Lajos: Az idegen szavak helyes elválasztása	18 "
6. Láng J. Lipót: Emlékkönyv a Könyvnyomdászok Szakkörének tízéves működéséről	4 "
7. Löwy Salamon: Nyomdai vázlatkészítés	293 "
8. Morócz Jenő: Huszonöt esztendő. (A Könyvnyomdászok Szakköre negyedszázados főnnállásának emlékére)	189 "
9. Tanay-Novák L.: A Könyvnyomdászok Szakköre szaktanfolyamainak 1904—1905. évi értesítője	2 "
10. Magyar Nyomdászlat (különféle)	14 évfoly.
11. Deutscher Buch- u. Steindr. (különféle)	10 "
12. Typographische Jahrbücher (különféle)	3 "

II. Évkönyvek:

Az 1889. évi kötetből összesen	10 példány.
« 1890. « « «	32 «
« 1891. « « «	3 «
« 1892. « « «	20 «
« 1893. « « «	20 «
« 1896. « « «	21 «
« 1897. « « «	3 «
« 1898. « « «	16 «
« 1899. « « «	11 «
« 1900. « « «	109 «
« 1901. « « «	54 «
« 1902. « « «	158 «
« 1903. « « «	158 «
« 1904. « « «	47 «
« 1905. « « «	14 «
« 1907. « « «	14 «
« 1908. « « «	22 « és
« 1909. « « «	300 «

Szakkörünk szaktanfolyamainak értesítőiből még mindig vannak eladásra szánt példányok. Egy-egy koronájával kaphatók például az 1904-1905-iki, valamint az 1907-1908-iki iskolai évről szóló értesítők (szerkesztették Tanay József, Novák László és Augenföld M. Miksa). Sok szedés- meg egyéb példával, valamint műmelléklettel. A szakmájukban fejlődni óhajtó szaktársaknak nélkülözhetetlen kézi könyvei. Rövid, tömör összefoglalásban ismertetik a tanfolyamokon

előadott tanítási anyagot, s kitűnő útbaigazításul szolgálhatnak a vidéki tanfolyamok rendezőinek. Megrendelhetők a Grafikai Szemle kiadó hivatalában (Budapest V, Hold-utca 7. szám), avagy Bózsik István pénztárosnál (Sándor-tér 4).

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányának megbízásából a Kőr szakbizottsága a magyarországi könyvnyomtatók fokozottabb szakbeli tevékenységre buzdítása végett pályázatot hirdet a Grafikai Szemle legjobb szedésű és (ettől függetlenül) legjobb nyomtatású mellékleteire. A pályázaton való részvételnek első és fő feltétele, hogy az illető pályázó a Könyvnyomdászok Szakkörének tagja legyen. A pályázat havonként megismétlődik harminc-harminc korona szedésű és (ettől függetlenül) tíz-tíz korona nyomtatási jutalomdíjjal, amely összegek lehetőleg kiadatnak az illető hónapban megjelent mellékletek legjobbjának szedésének, illetőleg a legjobb nyomtatási munka végzőjének. A szedésű jutalomdíjra irányuló pályázatokon csak olyan munkálatok vehetnek részt, amelyekben a szedésű elem is kellőképp képviselve van. A mellékleteknek előbb már okvetlenül ki kellett valamely célra nyomtatniuk s a Grafikai Szemle számára egyszerűen csak továbbnyomtatniuk. Ennek biztosítása okáért az ilyes mellékleteknél csak a papírosnak az árát térítjük meg. Az egyes hónapokra eső pályázatokon mindazok a mellékletek vesznek részt, amelyek az illető hó 12-ikéig szerkesztőségünkhöz beérkeztek, illetőleg a vidéken postára adták. Későbbben föladott példányok a következő hónapra maradnak. Példányszám 1880. A papírosról szóló számla a küldeményhez melléklendő.

E pályázat kiegészítéseképpen fölhatalmazta a választmány a szakbizottságot, hogy szedésű vázlatokat vásárolhasson darabonként öt koronájával. Azok a szaktársak tehát, akiknek munkaviszonyai különben nem engednék meg a Grafikai Szemle számára való munkálkodást, vagy akiknek egyáltalában nincs alkalmuk arra, hogy akcicens munkákat is készítsenek: alkalmat találnak arra, hogy mester-szedői tudásukat és jóízűségüket a köz érdekében érvényesítsék, még pedig — a munka jósága és alkalmatossága esetében — némi díjazásra való kilátás mellett is. Magától értődik, hogy a szakbizottság föntartja magának az esetleges apróbb változtatásokra való jogot, ez azonban nem szünteti meg a díjazásra való jogosultságot. A vázlatok — melyek közül a kivitelre el nem fogadottak kívánatra visszaküldetnek — a Grafikai Szemle szerkesztőségéhez küldendők (V, Hold-utca 7).

Pályázatot hirdet továbbá a szakbizottság két a Grafikai Szemlében megjelenendő szakcikkre és a Kőr tagságát jegyére. Általános feltételek mind a két pályázatra vonatkozólag: 1. A pályázatok bármelyikében is csak a Könyvnyomdászok Szakköre tagjai vehetnek részt. 2. Az összes pályaművek idegen kézírással írva és címezve, jelígyével ellátva, a pályázó nevét magában rejtő jelígyes levél kíséretében az egyes pályázatok különleges feltételeiben kitüntetett határidőig a Könyvnyomdászok Szakköre címére (Budapest VIII, Bérkocsis-utca 1. szám, Gutenberg-Ottón) küldendők. 3. Világosan föltüntetendő a borítékon, hogy a küldemény pályázatra van szánva. 4. A pályaművek fölötte a Kőr választmánya által kiküldött bizottság dönt, és bírálatát a Grafikai Szemlében közli.

Különleges feltételek:

1. A szakcikkre vonatkozólag:

Írassék egy szakcikk »Hirdetés-szedés« címen a lehető legszélesebb alapon, de legfőljebb ötszáz sornyi terjedelemben. Pályázók kötelesek e szakcikket példával is illusztrálni; e példák mennyiségére nézve azonban semmiféle korlátozás nem tétetik. E pályázaton természetesen csak szedésű szaktársak vehetnek részt. Pályadíj az Ács-

	K	f.	K	f.		K	f.	K	f.
Át hozat a múlt óról			6603	77	A Grafikai Szemle mellékletei- nek költségeire	220	78		
10 hitelszöv. részjegy (à 10 kor.)			100	—	Különböző folyóiratok előfize- tése negyedévre	15	—		
Gutenberg-szoboralap			994	93	Pénztáros tdíja 1909. (30 arany)	340	50		
Ács-Mihály-alap			588	82	Leltárosok tdíja 1909. (5 arany)	56	75		
					Titkárok tdíja 1909-re (5 arany)	56	75		
Tagsági járulékokban befolyt:					Adminisztratív és portókiadások helyben és vidéken	23	23		
Államnyomda	9	—			A körhelyiség takarításának és világításának költségeire	16	20	729	21
A Nap	2	40			Kézpénz a hó végén			6545	36
Athenaeum	19	20			10 hitelszöv. részjegy (à 10 kor.)			100	—
Bercsényi-nyomda	3	—			Gutenberg-szobor-alap			994	93
Berkovits-nyomda	1	20			Ács-Mihály-alap			588	82
Budapesti Hírlap	7	20							
Buschmann F. utódai	4	20							
Egyetemi nyomda	5	40							
Egyesületi tisztviselők	9	—							
Európa	3	60							
Fővárosi Nyomda R.-T.	2	40							
Franklin-Társulat	57	60							
Franklin-fiók	6	60							
Fried és Krakauer	3	—							
Galitzenstein	3	—							
Garai-nyomda	—	60							
Globus	12	60							
Grafikai Intézet	3	—							
Hamburger és Birkholz	1	80							
Hornyánszky Viktor	11	40							
Hungaria	6	—							
Jókai-nyomda	3	—							
Károlyi György	1	80							
Kertész József	1	80							
Klein Vilmos	—	60							
Korvin Testvérek	4	20							
Községi Nyomda	4	80							
Légrády Testvérek	9	—							
Löbl D. és Fia	2	40							
Magyar Hírlap	2	40							
Markovits és Garai	1	20							
Márkus-nyomda	6	60							
Máv. menetjegy-nyomda	3	—							
Minerva-nyomda	1	20							
Pallas	19	80							
Pannonia	1	20							
Pátria	—	—							
Pénzüntézeti Nyomda	1	20							
Pester Lloyd	3	60							
Pesti Könyvnyomda R.-T.	31	80							
Petőfi-nyomda	3	60							
Posner Károly Lajos és Fia	9	—							
Rákos Farkas	2	40							
Radó Izor	3	—							
Révai és Salamon	6	60							
Rigler József Ede	4	80							
Rothberger és Weisz	2	40							
Rózsa Kálmán és Neje	6	60							
Schmidl Sándor	1	80							
Stephaneum	22	20							
Székesfehérvári Házi Nyomda	21	—							
Thalia-nyomda	1	20							
Világosság-nyomda	19	80							
Weisz L. és F.	—	—							
Wodianer-nyomda	10	20							
Vidékről (részletezése a 120. oldalon)	208	80							
Kisebb nyomdákból s egyesektől (részletezése a 155. oldalon)	75	60	670	80					
			8958	32				8958	32

SARLÓS LAJOS, ellenőr.

BOZSIK ISTVÁN, pénztáros.

Mihály-alap kamatainak fele: 50 korona. Határidő: 1910 június hó 30-ika.

Írassék egy »Hogyan kell a gépmesternek a mester-szedővel együtt dolgoznia?» című cikk, ugyancsak a leg-szélesebb alapon s legfőbb öt száz sornyi terjedelemben. E pályázaton csakis gépmester szaktársak vehetnek részt. Pályadíj az Ács-Mihály-alap kamatainak fele, vagyis 50 korona szolgál. Határidő: június 30.

Körünk tagsági jegyére vonatkozólag:

E tagsági jegy szövege a következő:

»Tagsági jegy, melynek értelmében ..... szaktárs, »mint a Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakma-»beliek Szakkörének rendes tagja, ennek céljait elősegíti »és összes kedvezményeiben részesül. Budapest, 19..... ».... titkár. .... elnök.

»Kivonat az alapszabályokból:

»1. §. A Körnek címe: Magyarországi Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeliek Szakköre. Székhelye: Buda-»pesten.

»2. §. A Kör céljai:

»a) a szakismeretek és a műzslés terjesztése és tökéle-»tesítése a könyvpar és általában a sokszorosító ipar-»ágazatok terén;

»b) tagjai kölcsönös érintkezésének előmozdítása, s a »szaktársias összetartás bensőbbé tétele.

»3. §. Az e célok elérésére szolgáló eszközök:

»a) Grafikai Szemle címen szakközlönynek és esetleg »egyéb szakmunkáknak is a kiadása, valamint szakirodalmi »műveknek a tagok által megszerezhetővé tétele;

»b) szaktanfolyamoknak, szakelőadásoknak, szakkérdé-»seket tárgyaló vitaüléseknek és szaktanulmányi kirándu-»lásoknak rendezése;

»c) pályázatok hirdetése szakmunkákra;

»d) állandó helyiség, olvasó-szoba és könyvtár fönn-»tartása;

»e) a tagokat és családjukat szórakoztató mulatságok »rendezése.«

E pályamű papirosnagysága $8\frac{1}{2}$ — $13\frac{1}{2}$ cm.; tiszta rajz nem lehet, a szedésnek okvetetlenül dominálnia kell; ez azután nem zárja ki azt, hogy a szedést rajzzal kombinálja a pályázó.

A pályamű legfőbb három színben tervezendő, és domború nyomtatás teljesen mellőzendő.

Teljes kiviteli vázlatok is részt vehetnek a pályázaton, de megkívánatik, hogy a méretek pontosan betartassanak, különben figyelmen kívül hagyatnak.

Kikötöttük, hogy a tagsági jegy függőlapos legyen; az egyik oldalán a jegy, a másikon pedig alapszabálykivonat szövege nyerjen elhelyezést.

Pályadíj az Ács-Mihály-alap 1909. évi mellékletpályázatainál ki nem adott díjak szolgálnak. Első díj 50 korona, második díj 30 korona, harmadik és negyedik díj 20—20 korona. E díjak közül a második díj okvetetlenül gépmester szaktársnak adandó ki, miért is nyomtatás tekintetében a pályamunkák külön elbírálásban részesíttetnek.

A pályamunkák beküldésének meghosszabbított határideje: folyó évi június hó 30-ika.

A pályamunkák csakis abszolút becsű munkáknak adatnak ki.

Körünk pénztárába a múlt hónapban befolyt összegek:

1. Kisebb taglétszámú nyomdákban és egyes szaktársaktól (1. a 154. oldalon levő táblázatos pénztári kimutatást): Auer I. és Fia 1.20, Fráter és Társa 0.60, Haladás 2.40, Heislér és Kószol 1.80, Karczag-nyomda 1.20, Kellner Ernő 3.—, May-nyomda 1.20, Mercur-nyomda 1.20, Otthon-

nyomda 1.80, Pazmaneum 1.20, Schlesinger-nyomda 1.20, Turul-ny. 1.80, Várnai-nyomda 1.20, összesen 19.80 kor.

Bajzath Sándor 1.20, hódmezővásárhelyi helyi csoport 3.60, Bachnatka Pál 3.60, Forró Imre 3.60, Molnár József 3.—, Neumann Izsák 2.40, Weisz Sándor 1.80, dé-szamosujvári helyi csoport 7.20, Majoros Lajos 1.80, Fenyő Lipót 2.40, Péter Ferenc 3.60, Darab László 3.60, Mónus Károly 1.20, Váczy István 2.40, Farkas Lajos 1.20, Benkő D. Dezső 1.80, Mitreng Károly 1.80, Steinherr Miklós 0.60, Siechermann Lajos 0.60, Csaba Miklós 0.60, Stempler Márton 0.60, Grünwald József 0.60, Neuwald Mór 0.60, Fleischer József 0.60, Bermann Artur 0.60, Klein Rudolf 0.60, Messinger Aladár 0.60, Dobos Géza 0.60, Huszár Károly 0.60, Lányi Béla 0.60, Gebhardt Nándor 0.60, Kramm Imre 0.60, Heller J. Kálmán 0.60, összesen 55.80 korona.

II. A vidékről (1. a 154. oldalon levő táblás kimutatást): Arad 7.20, Nagybecskerek 10.20, Eger 3.60, Ungvár 2.40, Székesfehérvár 7.80, Szekszárd 7.20, Torda 7.20, Újpest 1.80, Nagykanizsa 3.—, Kassa 10.80, Eperjes 12.60, Besztercebánya 2.40, Rózsahegy 4.80, Szeged 4.80, Selmecbánya 9.—, Sopron 22.80, Kolozsvár 16.20, Gyoma 3.—, Pécs 45.—, Nagyvárad 7.80, Szombathely 8.40, Turóc-szentmárton 4.20, Szamosujvár 3.60, Sárospatak 3.—, összesen 208.80 korona.

Erdélyi M. cs. és kir. udvari fényképész (Budapest IV, Semmelweis-utca 2. szám, a Kossuth-Lajos-utca sarkán) a Könyvnyomdászok Szakköre tagjainak fényképek készítésekor a következő igen kedvezményes árakat számítja:

6 darab víztes fénykép	6 korona, 12 darab 10 korona.
6 « kis makart-kép	14 « 12 « 24 «
6 « kabinetkép	16 « 12 « 26 «
6 « makart-kép	20 « 12 « 36 «

Megrendelések alkalmával az illető szaktársnak a tagsági jegyével kell igazolnia, hogy tényleg tagja a Szakkörnek.

A Grafikai Szemle hirdetéseinek árszabása:

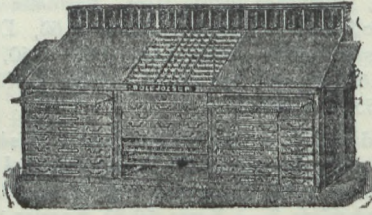
a) Egész oldalas hirdetés: egy évre .. .. 240 korona
« « « fél évre .. .. 130 «
« « « negyed évre .. .. 70 «
« « « egyszeri közlése 30 «
b) Fél oldalnyi hirdetések: egy évre .. .. 130 «
« « « fél évre .. .. 70 «
« « « negyed évre .. .. 40 «
« « « egyszeri közlés .. 20 «
c) Negyed oldalas hirdetés: egy évre .. .. 70 «
« « « fél évre .. .. 40 «
« « « negyed évre .. .. 25 «
« « « egyszeri közlés .. 15 «
d) Nyolcad oldalas hirdetés: egy évre .. .. 40 «
« « « fél évre .. .. 25 «
« « « negyed évre .. .. 15 «
« « « egyszeri közlés .. 8 «

Az apró hirdetéseknek ára az első közléskor petit soronként 40 fillér; minden további közlés ötven százalékkal olcsóbb.

Szerkesztik Tanay József és Novák László. Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre. Szerkesztőség és kiadó-hivatal: Budapest V, Hold-utca 7. szám (telefon 36-02). Nyomatott a Pesti Könyvnyomda R.-Társaság nyomdájában.

BÖLE JÓZSEF

ELSŐ MAGYAR KÖNYV-
NYOMDAI SZAK-ASZTALOS
BUDAPEST, HORÁNSZKY-UTCA 3.

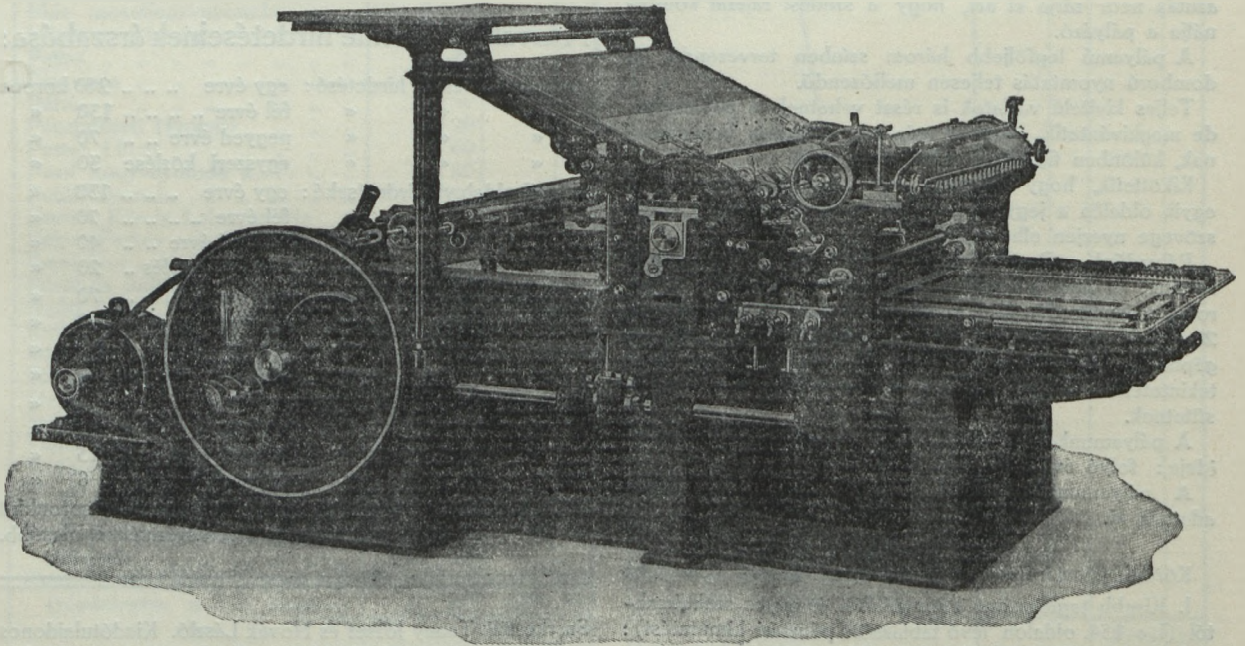

ÁLLANDÓ RAKTÁRT TART MIN-
DENFÉLE BETŰ-SZEKRÉNYEKBŐL
ÉS REGÁLISOKBÓL, ÚGYSZINTÉN
KÖNYVKOTÓI FASZERELVÉNYBŐL

JAVÍTÁSOKAT PONTOSAN ESZKÖZÖL ÉS
ELVÁLLAL MÁS ASZTALOSMUNKÁT IS.

Victoria könyvnyomdai gyorsajtók

a nagysághoz képest 2500 példányos gyorsasággal óránként. — Mint speciális autotípia- meg-
színyomó-gépeket : gyorsajtóinkat légkirakóval is építjük, tehát dob, szalagok és gereben
nélkül is gyártjuk.

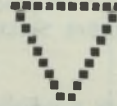
Maschinenfabrik Rockstroh & Schneider Nachf. Act.-Ges., Dresden-Heidenau.
Magyarországi képv.: Tanzer Miksa, Budapest VII, Akácfa-u. 50. Javítóhely: Adolf GEEL, Wien VII/2, Lerchenfelderstr. 37.

A MODERNSÉGRE TÖREKVŐ SZAKTÁR-
SAK NÉLKÜLÖZHETLEN SZAKKÖNYVE.

MAGYAR NYOMDÁSZOK ÉVKÖNYVE

AZ 1910-IK ÉVRE

(HUSZONÖTÖDIK ÉVFOLYAM).

Pompás kiállításban, több mint 200
szövegoddallal, tömérdek instruk-
tív értékű illusztrációval, 40 szép
melléklettel. Ára 3 korona. Meg-
rendelhető Bozsik István szakköri
pénztárosnál Budapesten, VIII,
Sándor-tér 4 (Gutenberg-Otthon).

KLISÉKET KÉSZÍTŐ MŰINTÉZET
BUDAPEST VI, EÖTVÖS-UTCA 48. SZ.

TELEFON 18-99.

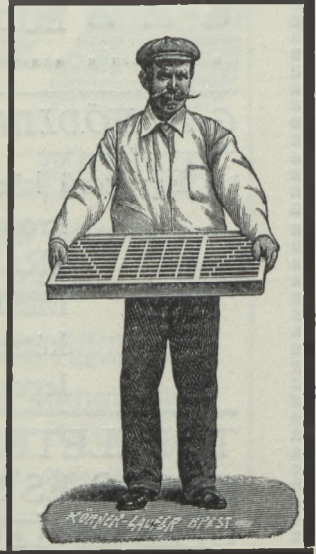

DOMBORNÝOMASOKHOZ VALÓ STANZNIK. FOTOTIPIÁK. KEMIGRÁFIÁK. AUTOTIPIÁK. KLISÉK HÁROM- ÉS NÉGYSZINŰ NYOMTATÁSHOZ FÉNYKÉPÉSZETI FELVÉTELEK HÁZON KIVÜL IS.

Schöntag Gyula

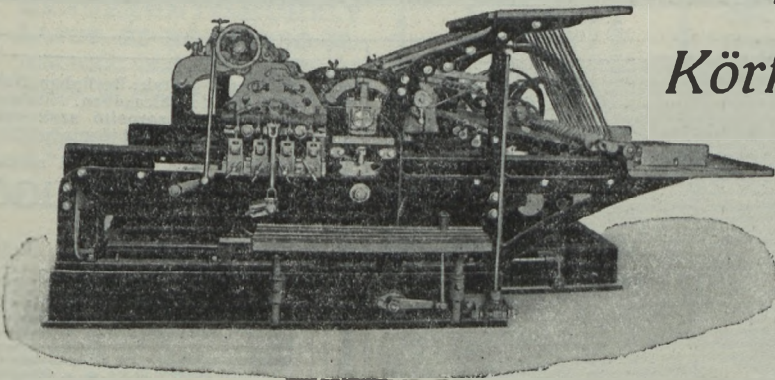
könyvnyomdai szakasztalos
VI, Váci-körút 51. sz.

Kizárólag könyvnyomdai s könyvkötészeti fa-szerelvények készítésével foglalkozik. Állandó raktára van kitűnő száraz anyagból készült szekrényekből és regálisokból. Kis antikva-szekrény ára 7 kor., nagy szekrényé 9 kor. Árjegyzék ingyen.

WÖRNER J. ÉS TÁRSA

GÉPGYÁRA BUDAPESTEN

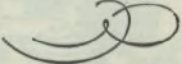
Könyvnyomdai gyorsajtók vasuti rendszerű menettel. Könyvnyomdai gyorsajtók két- és négy pályás görgőjárattal. Kromotipiai gyorsajtók rövidített lukvezetéssel, a gyűrűs kirakódob segítségével. Kétfordulatú gyorsajtók elől kirakóval. Könyvnyomdai gyorsajtók görgőpályával. Könyvnyomdai kézisajtók.
== Könyvkötő-gépek. ==

Körforgó nyomógépek

ujság- és illusztrációnyomásra, meghatározott és változtatható ív nagyság számára.

LEGRÉGIBB GYORSSAJTÓGYÁR AZ EGÉSZ BIRODALOMBAN!

ALAPÍTTATOTT 1848-BAN.

MÖDLINGI GYORSSAJTÓGYÁR
EZELŐTT KAISER L. FIAI RÉSZV.-TÁRS.
BUDAPESTI FIÓKTELEP: VII, AKÁCFA-UTCA 13. SZ.
..... Telefonszám 54—48.

Gyár: MÖDLING Wieni fióktelep: XVIII/1, WÄHRINGERSTR. 125

 Egyszerű könyvnyomdai gyorsajtók vasuti s körmozgású menettel, kromó- és autotípia-gépek front-kirakóval vagy anélkül; — „RAPID“ gyorsajtók görgőjarral; — „DOPPELRAPID“ MIEHLE-RENDSZERŰ KÉTFORDULATÚ gyorsajtók; — kétszinnyomó, dupla és könyomdai gyorsajtók. A legkülönlegesebb KÖRFORGÓGÉPEK állandó és változó alakra.

TÖKÉLETES KIVITEL,
GYORS ÉS IGEN KÖNNYŰ JÁRÁS.
ÚJ ÉS JAVÍTOTT GÉPEK ÁLLANDÓ NAGY RAKTÁRA

Koblinger Gyula *fotocinkográfiai*
műintézete.

Budapest VII, Csengery-utca 22. szám (telefon 14-61).

Készlt mindennemű kliséket művekhez, folyóiratokhoz, árjegyzékekhez meg hirdetésekhez. Építészeti stb. terveket fotolitográfiailag sokszorosít. — Alapítás éve 1892.

Flókiestékgyárak: Berlinben, New-Yorkban és Chicagóban. Minden a grafikai sokszorosító szakokhoz való testék elismert jó minőségben.

Magyarországi s ausztriai raktár:

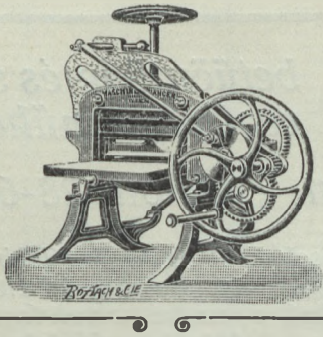
CARMINE HUGÓ
grafikai szaküzlet

Bécs **BUDAPEST** Prága
VII, KIRÁLY-UTCA 13. SZ.

Kitüntette: Páris 1800: Grand Prix s két aranyérem; Saint Louis 1804: nagy díj; Bordeaux 1907: Grand Prix. — Telefon 14-16.

Cheque-számla a m. kir. postatakarék-pénztárnál Budapest 22.610. sz. a. Chequeszámla k. k. Post-Sparkassen-Amt Wien Nr. 55.516.

Josef Anger

Gépgyár és
vasöntöde **& Söhne**
Wien-Hernals, Hauptstr. 122.

Szállít legújabb és legjobb szerkezetű gépeket könyv- és könyomdák, papiros-gyárak, üzleti könyveket készítő gyárak, könyvkötők, dobozgyártók számára, a legolcsóbban s a legkedvezőbb fizetési feltételekkel.

Magyarországi képviselők:

SILBERER ÉS STECKLIN Budapest VII, Kertész-u. 38

KÖNIG ÉS BAYER

= fotocinkográfiai műintézete =

Budapest VII, Kazinczy-u. 32.

KLISÉK mindenemű hépes nyomtatványokhoz a legjobb kiállításban.

AUTOTÍPIA. ≡ KROMOTÍPIA.

≡ FOTOTÍPIA. ≡ FOTOLITO. ≡

Háromklisűli felvételek.

BERGER ÉS WIRTH

TÖRZSGYÁR LIPCSE
NÉMETORSZÁGBAN

ELSŐ MAGYAR KÖNYV- ÉS
KÖNYOMDAI FESTÉK- ÉS
HENGERANYAG-GYÁR
HENGERÖNTŐ-MŰHELY
LAPOS- ÉS KÖRFORGÓ GÉ-
PEKHEZ. OLCSÓBB ÉS
JOBB A HÁZI ÖNTÉSNEŁ

TELEFONSZ.: 56—64

UJSÁG-, MŰ-, ILLUSTRÁCIÓ-
DISZMŰ- ÉS MINDENFAJTA
SZINES FESTÉKEK, KEN-
CÉK, BRONZOKA GRAFIKAI
IPARÁGAK SZÁMÁRA
«PATENT», «VICTORIA», ÉS
«BIANCA» HENGERANYAG
EGÉSZEN SIMA ÉS KOCKÁ-
ZOTT TÁBLÁKBAN

Fiókgyárak: Barmen, Ber-
lin, Szt-Pétervár, Flórenc,
Páris, London, Newyork,

GYÁRTELEP: BUDAPEST, IX., MÁRTON-U. 19

Fischer és Mika *betűöntőde és stereotipáló műhely.*

Budapest VI, Révay-utca 6. szám (telefon 28-62).

Elvállal igen jutányos áron egész nyomdai berendezéseket. A legkülönfélébb célszerű és divatos könyv- és címbetűkből nagy választékot tart. Folyton készletben tart: szerb és héber betűket, körzeteket és kizárásokat, nyomdai szerelvényeket, betűszekrényeket és állványokat a legjobb minőségben. — Ajánlja szabadalmazott nyomdai vonalzó berendezését táblázatszedéshez. Egy oktáv garnitúra 20 korona.

GLEITSMANN E. T.

NYOMDAFESTÉKGYÁRAK,

BUDAPEST VII, AKÁCFA-UTCA 50. TELEFON 13—70

Fekete és színes festékek az összes grafikai célokra. Különlegességek: legfinomabb autotypia- és háromszinnyomó festékek. Vegyileg tiszta lenolajkencék. ∞∞∞ Hengeranyag. ∞ Hengeröntőműhely. ∞∞∞

Törzsgyár: DREZDA. Fiókgyárak: WIEN-RABENSTEIN. TURIN. TRELLEBORG. KOPENHÁGA.

Képviseli TANZER MIKSA GRAFIKAI SZAKÜZLET
aa BUDAPEST VII., AKÁCFA-UTCA 50. aa

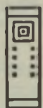
BERTHOLD H., BERLIN SW

RÉZLÉNIAGYÁR ÉS BETŰÖNTŐDE RÉSZV.-TÁRS.

Fiókok: Wien, Szt. Pétervár, Moszkva és Bauer & Co., Stuttgart

Nagy választék különféle körzet és betűujdonságokból, rézléniákból, vignettákból és a t. o Legnagyobb választék orosz betűkből. o Teljes nyomdai berendezések gépekkel és segédeszközökkel. o Szolid kivitel.

Vezérképviselők:

Pusztafi Zsigmond, Budapest V, Akadémia-u. 8.
a kik mintákkal és ajánlatokkal szolgálnak.

**KADOSAK
BONIFÁCZ**

A

**MAGYAROK
KIOV
ELŐTT**

ÁRA 5 KOR.

NYOMTÁK

BUDA-

PESTEN LÉGRÁDY TESTVÉREK

NÉPMŰVELÉS

SZERKESZTIK BÁRCZY ISTVÁN ÉS

WILDNER ÖDÖN

FŐMUNKATÁRS

WESZELY ÖDÖN

1910 FEBRUÁR ■ HATODIK SZÁM
ÖTÖDIK ÉVFOLYAM BUDAPEST

REPRODUKÁLÓ MŰINTÉZET

WESZELY LIPÓT ÉS TÁRSA

KLISEK

BUDAPEST

V. Dorottya-utca 11.

AUTOTIPIA · FOTOTIPIA
KROMOTIPIA · FOTOLITO
MINDENNEMŰ RAJZOKAT

A LEGJOBB KIVITELBEN.

REIT & CO.

HAMBURG

**DRUCKFARBEN
FABRIKEN**

FŐRAKTÁR ÉS IRODA:

MÜLLER TESTVÉREK

BUDAPEST, V, SÓLYOM-UTCA 13.

LORILLEUX CH. ÉS TÁRSA

A VILÁG LEGRÉGIBB ÉS LEGNAGYOBB NYOMDAI,
KÖNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI FESTÉKEK GYÁRA

Az 1889. és 1900. párisi világkiállításon versenyen kívüli jury-tag.

FESTÉKEK A KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI, S VALAMENNYI GRAFIKAI SZAKMA RÉSZÉRE. ARANY-, EZÜST- ÉS MÁSOLÓFESTÉKEK. HENGERANYAGOK ÉS AZOK ÖNTÉSE. KENCÉK. PREPARÁLT PAPIROK KÖNYMÓDÁK RÉSZÉRE.

Grand Prix-vel kitüntetve:
St.-Louis 1904,
Lüttich 1905, és
Milano 1906.

11 GYÁR ÉS 40 LERAKAT AZ EGÉSZ VILÁGON!

TELEFON
37-58. SZÁM

IRODA ÉS RAKTÁR: BUDAPEST,
FERENCZ JÓZSEF-RAKPART 27

ALAPITVA
o 1818-BAN o

GYÁR: BUDAFOKON, BUDAPEST MELLETT

Bélyegző-metszés

Mechanikai műhely

Galvanoplasztika

Ólomzár-gyártás

:: Tömöntőde ::

Rézlénia-gyártás

ELSŐ MAGYAR

BETŰÖNTŐDE

RÉSZV.-TÁRS.

**BUDAPESTEN, VI., DESSEWFFY-
UTCA 32. SZÁM. TELEFON 23-70**

Dús raktárt tart folytonosan magyar, német, tót, horvát, szerb, román s bolgár ékezetű

**: könyv- és :
címbetűkből**

körzetekből, rézléniákból és kizárásokból, továbbá a legkülönbözőbb ékítményekből és egyéb nyomdai felszerelvényekből. Egész nyomdai berendezések jutányos árban és gyorsan fogantósíttatnak.

**EGYETEMES TABELLA-ALAPZAT
CZETTEL ÉS BENDTNER SZABAD.**

